

wielewaal

tweemaandelijks tijdschrift
juli 1998 jaargang 64
afgiftekantoor antwerpen x

natuurbeleving - natuurstudie - natuurbehoud

**De Wielewaal,
natuurvereniging, vzw**

Meer dan 50 plaatselijke afdelingen
verspreid in het Vlaamse en het
Brusselse Gewest
Doelstellingen: natuurbeleving,
natuurstudie, natuurbehoud

Samenwerking

De Wielewaal hecht veel belang aan
samenwerking met andere
natuurverenigingen en aan overleg
met overheidsinstellingen.

Natuurbehoud

De vereniging beheert 2000 ha
natuur en koopt jaarlijks zowat 100
ha reservaatgronden.

Steun

U kan ons steunen, niet enkel door
uw lidmaatschap, maar ook door
giften, die fiscaal aftrekbaar zijn
vanaf 1000 F.

Nalatenschappen en legaten

U kan onze inspanning voor het
natuurbehoud daadwerkelijk
steunen door een nalatenschap of
legaat. Door dergelijke
begunstigingen kon De Wielewaal
reeds herhaaldelijk waardevolle
natuurgebieden verwerven.
Indien U dergelijke steun zou
overwegen kan U een notaris
raadplegen of inlichtingen vragen op
ons secretariaat.

Als lid ontvangt U

- zes maal per jaar Wielewaal,
boordevol natuurinformatie
- op aanvraag: vier maal per jaar
Oriolus, het tijdschrift voor de
gevorderde vogelkijker

Administratie:

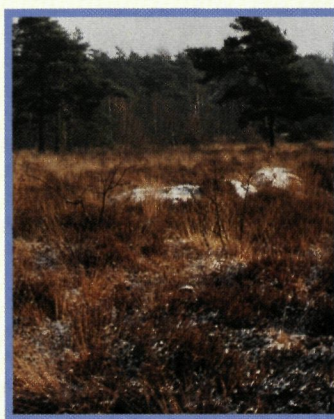
De Wielewaal vzw
Graatakker 11 - 2300 Turnhout
Open van dinsdag tot en met
zaterdag tijdens de kantooruren
tel. 014/41 22 52 - fax 014/43 96 51
gemeentekrediet 096-2218078-97

Redactie-adres: Gie Luyts,
Zilverberkstraat 13, 2300 Turnhout

Lidmaatschap:

België 600 F
andere landen: 1.000 F

inhoud

117
Tielenhei te Turnhout,
mozaïek van paars en
(kaki)groen

120
Het Frans Segersreservaat
te Turnhout

122
Bosreservaat: Sevendonk

124
Knikkebenend aan de waterkant:
de Oeverloper

125
Hyla, explosieve en hilarische belevenissen

128
Commedia dell'arte: met een kwalijk geurtje

132
Activiteitenkalender

133
Het Klein-Brabants Reservatenfonds

142
Verenigingsberichten

146
Goed om te weten

148
Sprokkels

151
Boekbesprekingen

**Klaprozen zijn zeker niet zeldzaam, maar toch is hun voorkomen
nog maar een schaduw van wat het ooit was**

(Foto: R. Willockx)

Realisatie: Van Gompel/Odyse b.v.b.a. - Turnhout
Tel. 014/41 66 39 - Fax 014/43 62 05

Tielenhei te Turnhout, mozaïek van paars en (kaki)groen

HARRY LESSELIERS, MARC SMETS
ENGIE LUYTS

Foto's: H. Lesseliers

**Voor sommigen, die nog hun
dienstplicht hebben moeten
vervullen en hun opleiding
daartoe kregen in de
Turnhoutse kazerne, doet de
naam Tielenhei nog wel
ergens een belletje (of is het
een lege obushuls ?)
rinkelen.**

In 1939 werd in Turnhout immers in de Kazerne Majoor Blairon het "Opleidingscentrum nr. 3" gevestigd, dat enkele generaties infanteristen ingewijd heeft in de beginselen van de krijgskunde, of tenminste toch pogingen in die richting gedaan heeft. Voor het omzetten in de praktijk van de theorielessen over camouflage en sluiptechnieken, moesten de pelotons zich telkens enkele kilometers verplaatsen naar de oefenterreinen van Tielenhei. Het landschap draagt er nog steeds enkele sporen van : autowrakken, schuttersputjes enz.

Maar het gebied kwam al veel vroeger in aanraking met militairen. De eerste bronvermelding met betrekking tot Tielenhei verwijst daar reeds naar. Op een ets van B. Dolendo, bewaard in het Turnhoutse Taxandriamuseum, zien we hoe prins Maurits van Nassau op 24 januari 1597, dus in volle Tachtigjarige Oorlog, het Spaanse leger in de pan hakt, jawel midden in de Tielenhei. De veldslag speelde zich af langs de boor-

den van de Aa met het Grotenhout of Giel's bos op de achtergrond. Veldheer Varax sneuvelde er en met hem 2.000 Spanjaarden. De Staatse troepen bedreurden slechts 12 doden.

Ook in het voorjaar van 1636 vormde Tielenhei het strijdtoneel, ditmaal tussen de troepen van landvoogd Kardinaal-infant Ferdinand van Oostenrijk en die van de Graaf van Salazar. Het konvooi van deze laatste werd overvallen en gevangen genomen.

Op de Ferrariskaart staat Tielenhei nog aangeduid als een groot heidegebied met uitgestrekte vijvers en vennen. Dat deze nu ingekrompen zijn tot enkele kleine heideplasjes werd zeker mee beïnvloed doordat in 1855 de spoorweg van Turnhout via Herentals naar Lier en Kontich dwars door dit vennengebied werd aangelegd. Het gedeelte ten westen van de spoorweg is nadien bebost en de laatste decennia werden er ook een aantal illegale weekendverblijven ingeplant en wat er aan natuur nog over-

bleef is de laatste tien jaar verdwenen bij de uitbreiding van de industriezone.

Het grootste gedeelte van Tielenhei ligt echter ten oosten van de spoorweg en heeft zijn oorspronkelijk karakter beter bewaard. Weliswaar is er ten gevolge van natuurlijke opslag heel wat oppervlakte heide nu verbost (grove dennenbos). Toch vinden we hier nog een mooi gebied met droge en natte heide en venetjes. Het overgrote deel, 93 ha., is militair eigendom, daarnaast aan de zuidostrand, ligt 10 ha. die door AMINAL beheerd worden als domaniaal natuurreservaat.

Alhoewel de militairen dit oud stuifduingebied bijna 60 jaar als oefengebiet gebruikten, blijven nog grote stukken relatief ongeschonden heide over, naast gedeelten waar korstmossen domineren. Korstmosvegetaties van dergelijke omvang zijn in de Turnhoutse Kempen erg zeldzaam geworden. Naast Struiken Dopheide zijn Buntgras en Zandzegge er kenmerkende soorten.

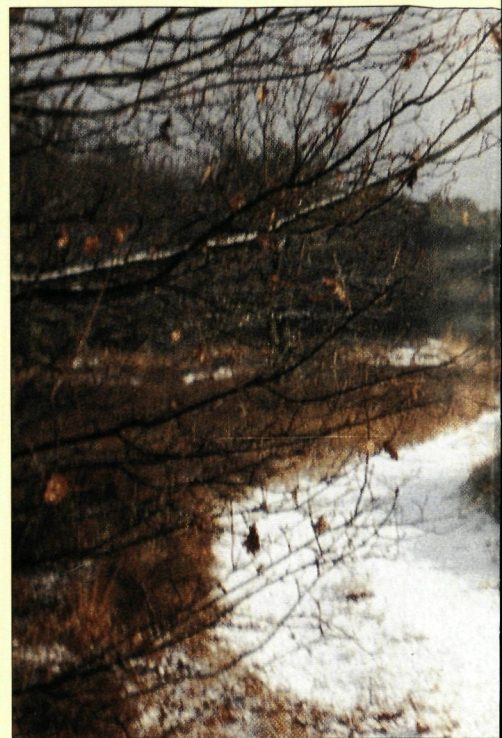
De ongestoorde heidegedeelten van het militair domein zijn duidelijk mineraalrijk van nature, met planten zoals Kruipwilg, Stekel- en Kruipbrem, Heidekartelblad, Duivelsnaaigaren, Tandjesgras, Borstelgras, Dichtbloemige veldbies, Trekrus, Pilzegge, Heidespurrie en veel Tormentil. Op meer verstoorde bodems ontwikkelen zich kleurrijke vegetaties met veel Jacobskruiskruid, Slangenkruid, Wilde reseda, Sint Janskruid, Zilverhaver, Duinreigersbek, Bosdroogbloem, Langbaardgras en Mannetjes- en Tijmreprijs.

In de lagere gedeelten, die jaarlijks gedurende enkele weken onder water staan, vinden we zeer veel Klokjesgentianen, Blauwe zegge, Bruine snavelbies, Kleine en Ronde zonnedaauw, Veenbies, Veelstengelige waterbies enz. De vennetjes tegen de spoorweg huisvesten vooral Pijpestrootje, Veenpluis, Wateraardbei en Moerasviooltje. Die laatste twee soorten wijzen op een mineraalrijkere situatie ofwel van nature ofwel door insijpeling van kalk afkomstig van de spoorweg.

In wegbermen komen verder nog soorten voor zoals Kruipganzerik, Liggend walstro, Moeraswolfsklauw en Gevlekte orchis. Langs de spoorweg vinden we soorten zoals Vroege haver, Bosviooltje, Zandmuur en Dwergviltkruid. Vooral het voorkomen van Wilde tijm is zeer bijzonder gezien het hier wellicht om de laatste groeiplaats in de Turnhoutse Kempen gaat. Dankzij de lichtjes kalkrijke sintels, waarmee de spoorwegbedding is aangelegd, konden deze soorten zich handhaven.

Het gedeelte dat AMINAL-eigendom is bestaat deels uit dennenbos, natuurlijk ingezaaid in heideterrein, deels uit een perceel droge heide met Kruipbrem, Heidespurrie en een rijke korstmosvegetatie en deels uit graslanden die via beweiding verschaald worden. In één van deze weiden werden recent twee amfibieënpoelen aangelegd.

De heideterreinen, de stuifduinrestanten en de omliggende bossen herbergen een rijke vlinderfauna typisch voor dergelijke vegetaties. We noemen o.a. Geelspriet-, Zwartspriet- en Groot dik-

kopje, Eikepage en Bruine eikepage, Heidevlinder, Heide-, Icarus- en Zilverblauwtje, Hooibeestje en Koevinkje. Het Gentiaanblauwtje werd vanaf 1995 niet meer waargenomen. De voorafgaande winter was zeer nat en grote gedeelten stonden meerdere maanden onder water. Vermoed wordt dat toen de nesten van de mieren (*Myrmica ruginodis* en *M. scabrinodis*) verdronken zijn en met hen de blauwtjeslarven die in deze nesten verbleven.

De laatste jaren heeft zich een zeer gezonde populatie Bijenwollen ontwikkeld met meerdere kolonies. De soort lijkt duidelijk in uitbreiding. Andere kenmerkende soorten zijn Pluimvoetbij, Kleine en Grote rupsendoder. Mierenleeuwenlarven hebben op verschillende plaatsen hun kenmerkende trechtertjes gegraven.

Verder systematisch onderzoek naar de insectenfauna dient nog te gebeuren en

zal zeker nog heel wat interessante soorten opleveren.

Als typische vogels voor de heide en bossen kunnen we hier noemen : Boomleeuwerik, Boompieper, Zwarte, Groene en Grote bonte specht, Sperwer, Boomvalk, Buizerd, Ransuil, Zwarte en Gekraagde roodstaart. Klapekster en Wulp zijn in deze omgeving verdwenen als broedvogel, de laatste soort nog maar zeer recent.

De Levendbarende hagedis wordt regelmatig waargenomen, maar van de Rugstreeppad, die in de jaren zeventig nog paarplaatsen had in enkele venntjes, zijn geen recente waarnemingen voor handen. Vossen laten wel eens hun visitekaartje na en Reeën zijn goed vertegenwoordigd in deze streek, zelfs in het Frans Segersreservaat dat als een eiland midden tussen de industriezone ligt.

Toen enkele jaren geleden de dienstplicht werd afgeschaft, was meteen de bestaansreden van het opleidingscentrum van Turnhout weggevalen. De kazernegebouwen staan nu leeg en het oefenterrein van Tielenhei werd opgenomen in het (aangrenzende) Park van Tielen. Dit zorgt nu ook voor de bewaking en dat komt het gebied zeker ten goede.

Op het zandparcours wordt nog wel af en toe gecrosst met brommers en daarbij worden regelmatig nesten van Bijenwollen vernietigd. Door de kleiduifschieting wordt onnodig heel wat lood in het milieu gebracht. De kleibrokstukken blijven tientallen jaren in de heide liggen en zijn ook in het gedeelte dat staatsre-

servaat is nog op enkele plaatsen terug te vinden.

Een belangrijke bedreiging vormt evenwel de verbossing van de laatste open terreingedeelten door opslag van jonge naald- en loofboompjes. Door de militaire overheid werd aan de Wielewaalafdelingen uit het Turnhoutse tijdens de voorbije winters al enkele malen toestemming verleend om beheerswerken uit te voeren en op die manier het open karakter van natte en droge heide te herstellen.

We zullen echter slechts gerust zijn wanneer een behoud van het gebied en van zijn natuurlijke rijkdom op lange termijn kan verzekerd worden.

Dit militair domein herbergt voor de Turnhoutse regio en zelfs op Vlaams niveau zeker één van de waardevolste en rijkste heidetypen. Zowel de ongestoorde als de gestoorde percelen geven zeer boeiende vegetaties te zien. Voor Turnhout zijn ze uniek in hun soort.

De Kempendag biedt dit jaar een mooie gelegenheid om eens kennis te maken met dit prachtige gebied.

*Harry Lesseliers, Kievitstraat 1,
2350 Vosselaar*

*Marc Smets, Dijkzijde 38,
2360 Oud-Turnhout*

*Gie Luyts, Zilverberkstraat 13,
2300 Turnhout*

Het reservaat, ca 28 ha groot, maakt deel uit van het valleigebied van de Aa (zijrivier van de Kleine Nete) ten zuiden van de stadskern van Turnhout. In deze vallei ontwikkelde zich in de loop der eeuwen een kleinschalig landschap met hooi- en weilanden, drassige heide, moerasjes en moerasbosjes in de lagere delen terwijl we op de hoger gelegen gedeelten akkerland, dennenbos en droge heide met enkele vennetjes en heiplasjes vinden. Deze laatste landschapselementen vormen de noordelijke uitlopers van het naaldbos- en heidecomplex van de militaire terreinen "Tielenheide" en "Tielenkamp". De percelen cultuurgrond waren dikwijls omgeven met houtwallen of bomenrijen. Hierin is de laatste 25 jaren wel verandering gekomen.

Het Frans Segers-reservaat te Turnhout

We vinden in het reservaat een mozaiek van landschapselementjes, zoals dit trouwens vroeger in de gehele Aa-vallei ten zuiden van de stadskern van Turnhout het geval was.

In de eerste plaats zijn er verschillende bostypes: canadabos dat voor een groot deel gekapt werd, maar waarin de ondergroei van Zwarte els en Vlier behouden werd, moerasbos en gemengd bos.

Het moerasbos bestaat uit elzenbroek met ook enkele mooie oude wilgen en verlandende Aa-meanders, afgesneden toen eind vorige eeuw de grootste kronkels uit de rivier weggewerkt werden. Het gemengd bos is vermoedelijk tientallen jaren geleden ontstaan door natuurlijke opslag op heide van Zomereik, Ruwe berk, Zachte berk, Grove den enz.. De verschillen in groei-omstandigheden naargelang de standplaats, sterk bepaald door samenstelling en vochtigheidsgraad van de bodem, geven een

erg wisselende onderbegroeiing met interessante soorten zoals Adelaarsvaren, Gelderse roos, Hop, Bosanemoon, Moeras-vergeet-mij-nietje, Gewone zegge, Gewone engelwortel en Breedbladige wespenorchis. Bijzonder interessant is een moerasbosje met o.a. veel Muskuskruid (een zeer zeldzame plant voor de Kempen), Moerasviooltje, Gele lis, Dotterbloem, Watermunt, Wateraardbei en Speenkruid. In deze bossen broeden onder meer Nachtegaal, Torenvalk, Grote bonte specht en Zomertortel.

Een tweede biotoop vormen de ruigten en zeggeveldjes, die meestal nogal vochtig zijn. We vinden er o.a. volgende plantensoorten: Smeerwortel, Moeraspirea, Knopig helmkruid, Bereklauw, Fluitekruid, Melkeppe, Kruipend zenegroen, Gele lis en verschillende zegge-soorten. De netelvelden met Grote brandnetel, Kleefkruid en enkele ver-

spreide wilgestruiken, zijn zeer gegeerd bij de Bosrietzangers. In enkele putjes planten zich elk jaar Bruine kikkers voort. Andere amfibieën die in het reservaat voorkomen zijn Groene kikker, Gewone pad en salamander spec..

Verder zijn er enkele -matig tot sterk bemeste- weilanden en een mooi hooilandje met ondermeer Moeraspirea, Gele lis, Dotterbloem, Pinksterbloem, Knolsteenbreek en Gewone zegge. Op het perceel aan de oostelijke tip van het gebied tracht men Adderwortel opnieuw kansen te bieden in het hooiland. Hier staan ook een Boswilgestruik en enkele Zwarte elzen met Hop en Speenkruid.

Als broeders melden we hier ook Kleine karekiet en Bosrietzanger

Tenslotte werd er gedurende de aanleg van de E34 (in 1972) op twee plaatsen zand gestockeerd (voor de aanleg van bruggen enz.). Deze zandbergen wer-

den later weer grotendeels weggegraven. Hierbij is op de ene plaats een moerassige vegetatie ontstaan die geleidelijk weer dichtgroeit met berken, terwijl op de andere een vijvertje gevormd werd met een zandstrand. Hier broedden vroeger de Kleine plevier en enkele koppels Oeverzwaluwen. Op enkele plekjes heeft zich hier Struikheide en Dopheide gevestigd. In de zomer zitten op deze zandige plaatsen Boszandloopkevers en vinden we er verschillende soorten van graafwespen en graafbijen. Aan deze tweede plas werd er vroeger (reeds ruim vijftien jaar geleden), o.a. door aannemers, puin en bouwafval gestort. Dit werd verwijderd en van die gelegenheid werd gebruik gemaakt om de plas groter en dieper te maken. Het zand dat daarbij vrij kwam werd gebruikt om een omwalling te vervolledigen.

Wat de zoogdieren betreft, werd de aanwezigheid reeds opgemerkt van o.a. Egel, Bunzing, Wezel, Vos en Ree. Deze laatste soort heeft zich sinds enkele jaren permanent in het gebied gevestigd (daarvoor werd het gebied regelmatig bezocht door exemplaren afkomstig uit het nabijgelegen Gierlebos of Tielenkamp).

Van de meer dan vijftig vogelsoorten, waarvan het broeden reeds werd vastgesteld, noemen we nog, naast de reeds hoger vermelde: Ransuil, Steenuil, Kleine bonte specht, Groene specht, Zwarte specht, Sprinkhaanrietzanger, Braamsluiper, Roodborsttapuit, Grauwe vliegenvanger, Boomkruiper en Spotvogel. E.H. Segers meldde vroeger (jaren '40-'50) ook de Blauwe en Bruine kiekendief, Waterral, Blauwborst en Snor als broedvogels van het -toen nog onge-

schonden- Uitspreidingsveld. In 1997 kwamen de vier spechtensoorten weer tot broeden.

Als trekvogels vermelden we: Grote gele kwik, Houtsnip, Appelvink, Waterral, Barmsijs en Kruisbek. In de winter kan men er de gewone wintergasten zoals Buizerd, Sperwer, Kramsvogel, Koperwiek en Sijs aantreffen. Als gevolg van de vervuiling van de Aa is de IJsvogel er een zeldzame verschijning geworden.

Langs de randen van de Aa vinden we af en toe Oeverloper en Witgatje.

Men stelde in het reservaat reeds ruim 150 soorten dag- en vooral nachtvlin-

ders vast, waaronder een aantal zeldzame tot zeer zeldzame. Onder de dagvlinders vermelden we het voorkomen van het Bont zandoogje en de Eikepage. Er werden reeds minimum 80 soorten paddestoelen in het reservaat aangetroffen.

*Paul Prinsen
Wulpenlaan 20
2350 Vosselaar
Tel. 014/43 73 63*

INHULDIGING INFO-BORDEN IN HET FRANS SEGERSRESERVAAT

Zondagmorgen 19 april kwamen een 35-tal genodigden opdagen om het heringerichte wandelpad met de nieuwe informatieborden in te wandelen in het Frans Segersreservaat te Turnhout.

Dhr. Haegeman, Schepen van Milieu nam eerst het woord, waarna de Nationale Voorzitter van de Wielewaal, Luc Meul de Stad Turnhout dankte voor het initiatief om in het kader van het GNOP, deze infoborden te bekostigen. Hierna vertelde de conservator over het ontstaan van de tekeningen en bedankte Luc Matthé voor het leveren van verschillende ontwerpen.

Na het verwijderen van de Wielewaalvlag over het grote bord door de heren Haegeman en Meul, kon het het wandelpad voor geopend beschouwd worden. In het totaal kan men een tiental borden, typisch voor het reservaat, bekijken die langs het wandelpad geplaatst werden. Het ontwerp en de uitvoering viel bij de genodigden zeer in de smaak. Na de rondwandeling was er nog ruim de tijd om na te praten bij een glas Gageleer of een kop soep.

We bedanken nogmaals in het bijzonder Luc Matthé, het Stadsbestuur van Turnhout en zijn Milieudienst voor hun financiële en logistieke steun.

Paul Prinsen

Bosreservaat: Seve

HISTORIEK

Tot 1952 was het terrein in privé-eigendom van de familie de l'Escaille. Men was na de tweede wereldoorlog nog maar pas begonnen het te ontginnen toen het werd onteigend om er een Engelse militaire basis in onder te brengen (BAD2, een munitie-opslagplaats). In 1975 werd het overgedragen aan Waters en Bossen. Ten zuiden van het domein liggen nog honderden ha militair domein. 8 loodsen, een huisje, drie waterreservoirs, de omheining en een net van betonwegen herinneren nog aan het militaire gebruik van het terrein.

Nu is dit domeinbos (67,5 ha) aangeduid als bosreservaat van het Vlaams Gewest.

GEOLOGIE, PEDOLOGIE, GEOMORFOLOGIE EN HYDROLOGIE

De bodem bestaat uit relatief droge tot zeer natte zandgronden tot licht zandleemgronden zonder profielontwikke-

ling. Het terrein is zo goed als vlak en ligt op ongeveer 19 m hoogte. Plaatselijk is er veenontwikkeling.

In het gebied liggen 3 kleine moerputten of vennen (Grote en Kleine Mortel), welke min of meer dichtgegroeid zijn. De afwatering gebeurt via de waterlopen die het gebied begrenzen, de Echelsgracht in het westen en zuiden, de Grote Kaliebeek in het oosten. Door de aanleg van een weg in het westelijk deel werd de afwatering nog gebrekkiger, wat voor het munitiedepot geen probleem was.

Deze Kaliebeek vormt de scheiding tussen het Staatsbosreservaat en het 15 ha grote Wielewaalreservaat Winkelsbroek (moerasbos, hooiland en gagelstruweel). Ook aan de westzijde van het staatsbos ligt „De Dongen“, een botanisch reservaat (0,5 ha orchideeënrijk hooiland en natte heide) eigendom van De Wielewaal.

VEGETATIE

Ongeveer 17 ha van het bosreservaat bestaat nog steeds uit homogene gelijk-

jarige Gewone den, geplant van 1920 tot 1930. Ongeveer 30 ha bestaat uit gemengd bos of loofhout. Hierin zit ook 2,14 ha hakhout (berk, els en wilg) en 1,96 ha middelhout (overstaanders van eik). Onder de Gewone den bevindt zich trouwens doorgaans ook een loofhout-onderetage. De Amerikaanse vogelkers is er steeds bestreden zodat er nu ongeveer geen aanwezig is, een uitzonderlijk gunstige situatie voor de Kempen.

Typisch voor dit bosreservaat zijn, de prachtige broekbossen met Zwarte els, Zomereik, Trilpopulier, Grauwe abeel, berken, Es en diverse wilgen (Grauwe wilg, Geoorde wilg, e.a.). De soortenrijkdom en de natuurlijkeheidsgraad liggen hoog, er is veel dood hout en een rijke, gevarieerde bosstructuur. Onder-, neven- en bovenetage zijn goed ontwikkeld en ook de boomvormen zijn zeer verscheiden, met allerlei typische groeivormen. Deze vegetaties werden tientallen jaren totaal met rust gelaten omdat ze toch alleen maar moesten dienen als veiligheidsbuffer voor het munitiedepot.

ndonk

Ongeveer 13 ha is bezet met meer open vegetaties: natte heide, heischraal grasland, Riet, dichtgroeende graslanden en struwelen. Hier werd ook Jeneverbes geplant. Alhoewel het grootste deel van deze terreinen bezet is met vrij banaal grasland (Gewone witbol, Pijpestrootje) of struweel en bomen (berk, Es, wilg en bramen) zijn er toch enkele hectaren met een hoge, typische soortenrijkdom.

PHYTOSOCIOLOGIE

Het bosreservaat Sevendonk is zonder de minste twijfel fytosociologisch één van de rijkste terreinen van de Kempen.

We vinden er algemene bosvegetaties zoals het Eiken-berkenbos (*Quercobetuletum*) met Bochtige smele, Schermhavikskruid, Valse salie, Struikheide en Pijpestrootje op de drogere zandgronden; of het Elzen-vogelkersverbond (*Alno-padion*) op voedselrijke vochtige plaatsen met Aalbes, Hop, Es, Gelderse roos en Europese vogelkers.

Meer belangwekkend is het voorkomen over een vrij grote oppervlakte van een voedselarm en zuur elzenbroek (*Caricelaevigatae-alnetum* of het Koningsvaren-elzenbroek) met als typische soorten: veenmos, Hennegrass, Dubbelloof, Veldrus, Wederik en één enkele Koningsvaren.

Ook het meer mesotrofe en neutroclie-ne elzenbroektype komt voor (*Caricelongatae-alnetum*) met Elzenzegge, Stijve zegge, Engelwortel, Melkeppe, Gele lis, Groot glikkruid.

Een kleine hectare bestaat uit vochtige heide op een plaats waar met bulldozers de bovenlaag is weggeschrapt. De vegetatie behoort tot het Dopheideverbond (*Ericion tetralicis*) met Gewone dopheide, Ronde en Kleine Zonnedauw, Trekrus, Kruipwilg, Moeraswolfsklauw en Struikheide.

Op een ander klein graslandperceel waar tussendoor gemaaid wordt, vinden we een zeer gaaf en uiterst waardevol relict van heischraal grasland (*Violion caninae*, Nardo-galion of Borstelgrasverbond) met Struikheide, Tormantil, Hazezegge, Kantig hersthooi, Liggende vleugeltjesbloem, Gewoon struisgras, Blauwe knoop, Gewone rolklaver, Gevlekte orchis, Gewone veldbies, Stekelbrem, Wilde bertram en Veldrus.

Struikheide komt hier dus voor in drie verschillende vegetaties welke deel uitmaken van hetzelfde Kempische landschap: Eiken-berkenbos, vochtige heide en heischraal grasland. Nochtans heeft deze soort haar optimum op de droge heide (*Calluno-Genistion pilosae*).

Andere waargenomen vegetaties zijn ofwel zeer algemeen ofwel zeer zwak ontwikkeld.

FLORISTIEK

In plasjes in het bos groeien Waterviolier en Valse cyperzegge. In de Grote Mortel vinden we Drijvend fonteinkruid en Wateraardbei en op een gemaaid graslandje komt de Blauwe zegge voor (laagveenvorming). Ook de Sterzegge, Tweerijige, Scherpe en Gewone zegge zijn gesignaleerd. Verschillende van de hoger genoemde soorten zijn in Vlaanderen zeer zeldzaam geworden.

FAUNA

Dergelijk ongemoeid bosgebied kent een rijke vogelwereld: uiteraard talrijke zangvogelsoorten, verschillende spechten- en roofvogelsoorten (o.a. Zwarte specht, Kleine bonte specht, Torenvalk, Sperwer, Buizerd, Ransuil en Steenuil). Wintertalingen zijn regelmatige broedvogels in de elzenbroeken en het gebied herbergt een flinke reeënpopulatie. Het zoogdierbestand wordt trouwens al een 25-tal jaar intensief bestudeerd door het RUCA.

*Tekst en foto's: AMINAL
Afdeling Bos en Groen
Houtvesterij Turnhout*

Oeverlopers leven hun leven op de raaklijn van water en land. Zelden kreeg een vogelsoort een treffender naam. Beweeglijk en argwanend, nerveus en vinnig, timide en weinig opvallend, rent, stapt, waadt, buigt en knikkebeent dat leeuwerikgrote steltloperkje in gezelschap van z'n spiegelbeeld. Op kreekboorden, slikranden van rivieren, spuikommen en slibputten holt hij onooglijk kleine prooitjes na. Overzomeraars camoufleren z'n statuut van doortrekker, van trekvogel uit het Hoge noorden. Als de nazomer bedaagde kleuren op de velden legt, landen eenlingen of troepjes bij de avondzomen van onze plassen. Want trekken doen ze 's nachts en in de beloken uren.

Knikkebenend aan de waterkant: de Oeverloper

Wie vaak oevers van plassen en rivieren verkent, rekent erop *Actitis hypoleucos* te ontmoeten. "Bij de kust levende, tot de kust behorende" verhaalt de naam Actitis, die meteen een rake klankna-bootsing schildert: "ac-ti-tis...." Althans dat raap ik op uit "Beteekenis en etymologie van de wetenschappelijke namen der Nederlandsche vogels" van L. Coomans de Ruiter e.a. uit 1947. En de aanduiding hypoleucos (die de Bonte vliegenvanger overigens ook meekrijgt) slaat op "van onderen wit".

Oeverlopers vergen geen moeizame determinatie. Ééns men opmerkzaam gemaakt werd op de witte wig die zich omheen de dichtgevouwen vleugelboeg krult, behoren die kwieke vogels tot de makkelijker soorten. Oeverlopers, Witgatjes, Bosruiters zijn in onze regio vogels van dezelfde pleisterplaatsen. Hun silhouet verschilt amper, maar de tekening van donker en wit, de kentekens van hun vliegbeeld en hun afwijkende geluiden verhinderen iedere verwarring. Het loont de moeite hun manier van voedselzoeken te vergelijken. Hun manier van vluchten ook en de graad van

wantrouwen die hun verblijf aan de watterrand afbaken.

Oeverlopers leven grosso modo binnen de begrenzing van de juli-isothermen van 10 en 30° C. Voous (1970) had kennelijk moeite met de opdeling van 'onze' en de Amerikaanse oeverloper (*Actitis macularia*) in twee soorten, want hij gaf 'de' oeverloper het statuut mee van een 'holarctische' verspreiding, t.t.z. '....behorend tot de fauna van het noordelijk halfmond'. Ondertussen raakten alle auteurs het eens over z'n Palearctische verspreiding. Onze *Actitis hypoleucos* claimt oeverranden in talloze vormen, over Eurazië verspreid, met dien verstande dat dit kwieke steltloperkje klimaatgebieden met vrieskou, véél sneeuwval of echt warme streken uit de weg blijft. Richard Chandler zegt: "....hij broedt dichtbij helder, fris water, vooral bij de bovenloop van stromen en rivieren, tot ca. 70° NB...."

Wie Oeverloper zegt, denkt onwillekeurig aan Noord-Europa, misschien de idee koesterend het broedterrein van dat kwikzilveren 'wipschuitje' te verkennen. Zelf mocht ik het in z'n broedbio-

toop verrassen. Amper tien stappen van de waterrand verwijderd, in een onverwacht dicht belommerd oeverbosje met berk en kruipwilg, onder een dicht klun van grassen en andere oeverplanten duikelde ik dat nestputje op met vier eieren; een broedplekje dat volkomen verzvolgen zat in het halfdonker, in de totale bewegingloosheid van een zelden door mensen betreden moerasrand.

Cramp et al. (1986) wijst op de verscheidenheid van broedsites, die afwijkt van veel stereotieper nestplaatskeuzen van andere waadvogels en waadvogeltjes. Het Oeverloperbroedje broedt in de nabijheid van de waterrand, op een plaats die kan variëren van stenig, uitgesproken zandig, matig tot dicht begroeid, modderig of leemig, moerasig, tot de barokke woestenij van rotsblokken die schaduwen en lichtplekken stapelen tot een onoverzichtelijke en onbegaanbare oeverwal. Ook Géroudet (1983) beklemtoont de schakering aan verblijfsplaatsen: ".....Lors de ses passages, la Guignette s'arrête dans une telle variété de sites qu'il serait oiseux de les énumérer..."

In de overwinteringskwartieren vinden

ze die terreinkwaliteiten terug in anderssoortige biotopen: mangrovebossen, lagunen, poelen en beekjes, moerassen, kreekjes, haventjes, rotsachtige kusten, kortom alle plekjes waar de voedsel en rust zoekende vogels hun kostje van de bodem en van de oeverplanten kunnen oppikken, waar ze knikkebenend kunnen op adem komen. Ze rusten graag op een overhangende tak, op een stuk drijfhout, op een luttel verhoogje van diverse aard, zelfs op de rug van een Nijlpaard.

Oeverlopers zijn dus op de raaklijn van land en water aangewezen. Golfbrekers en staketsels, de waterlijn bij zoveel rivieren en kleine plassen, de onvoorspelbare watergreppels zijn het decorum van doortrekkertjes, overzomeraars en zelfs overwinteraars die we in Vlaanderen kunnen aantreffen. Afgezien van die enkele eenzame vogels die om onnaspeurbare redenen hun broedterrein niet bereiken, versterken Oeverlopers hun aanwezigheid alhier vanaf einde juni. We jagen ze ongewild op, als we de oeverlijn naderen en bij valavond vermenigt hun zwakke roep zich met de opvallender en muzikaler kreten van Witgatjes. Het graan rijpt pas en boven de velden wieken jonge Bruine kiekendieven als de Oeverloper het gezelschap van soortgenoten vindt en opgewonden boven de waterspiegel scheert. Dan manifesteren die kleine waadvogels een duidelijke hang naar groepsvorming, al hangen die troepjes van enkele, soms van enkele tientallen vogels als los zand aan elkaar. Ze trekken 's nachts en omdat hun contactroep ze bindt, hoeven ze geen geijkte vliegformaties te vormen. Ze vliegen eerder over een breed front en vinden elkaar onvermijdelijk terug langs de plassen en rivieren die op de donkere aarde te glanzen liggen.

Bij spuikommen, slibputten en volgeloopen groeven kunnen ettelijke vogels de waterranden bevolken, maar zelden valt

hun getal direct op. Het loont daarom echt wel de moeite om de Oeverlopers nauwkeurig te tellen. Augustus is de topmaand voor hun najaarstrek. Geleidelijk verdwijnt de soort uit ons gezichtsveld en zodra er herfstdraden op de oeverplanten glinsteren, worden ze schaars. In zachte winters blijven er niettemin altijd solitaire pleisteren. Ze zijn dan uiterst zwijgzaam. Vaak keren ze naar hun zelfde foerageerplekjes terug. Ze hollen met opgestoken schouders langs de waterlijn, zonder veel te waden, want hun voedsel pikken ze vooral op van de grond. Het zijn typische oogjagers die hun prooi niet zevend of poerend opduikelen, maar zichtbare prooitjes snappen.

Het ranke schuitje dat hun romp is, balanceert fragiel op de vinnig-vlugge pootjes, waarbij de staartpunt voortdurend op en neer danst. Hoe men ertoe komt dergelijke breekbare en uiterst gracieuze vogeltjes te bejagen, zal vélen een raadsel zijn. In "Vogels in Vlaanderen" refereert Valère Geers in dat verband naar het grote aantal terugmeldingen van geringde vogels uit Gambia en Frans-Guinea. Oeverlopers zijn middelgrote tot echt respectabele trekkers, die deels in het Middellandse-Zeegebied, maar vooral in Afrika overwinteren. Ze aarzelen niet om tot de verste grenzen van de zuidelijke continenten te reizen. (cf. Hayman P., Marchant J., Prater T. 1986).

Laat Oeverlopers getrouw passeren in voor- en najaar, laat enkele vogels overzomeren, zelfs de winterkou trotseren. Hoe vertrouwd de kwieke silhouet van dat steltgangertje ook mag zijn, toch tekent het imago van een vogelsoort zich pas volledig af, als men de broed- en winterkwartieren, de baltstijd, de broed- en jongenzorg kan observeren. Oeverlopers liggen daarvoor binnen het bereik van de vogelkijker die binnen Europese grenzen wenst te blijven.

Foto: J. Verbanck

Foto: A.C. Zwaga

Ze nestelen in een groot gedeelte van Europa, maar ontbreken quasi totaal in onze Lage landen. Toch trof men in 1920, 1924, 1971 en 1976 eieren en/of pulli aan in Nederland, aan te vullen met nog een drietal zekere broedgevallen. (cf Teixeira 1979).

Overzomeraars kunnen het onderscheid tussen de voorjaars trek naar het noorden en vroege terugtrek van de Scandinafse broedvogels vertroebelen. In aanmerking nemend dat het tegenwoordig met veel vogelsoorten niet opperbest gaat, tekenen cijfers over hun bestandsdichtheid wel eens een beeld dat al te geruststellend oogt. In 1964 niettemin, stelde Makatsch W. vast dat bij de oevers van de Ulicka in Slovaakse, om de 200 m wel een paartje tot broeden, minstens tot territorium-claimen kwam. Recenter poneerden Glutz et al. een algemene teruggang in de aantallen voor wat centraal Europa betreft (1977). Pollutie en zgn. 'regulering' van rivieren en kleine waterlopen zijn daar ondermeer debet aan (cf. Cramp et al 1983).

Waadvogels voeren vaak opmerkelijke baltsbewegingen uit. Flarden daarvan kunnen we soms tijdens hun doortrek waarnemen. Ze hebben het vleugelsekken gemeen met Kieviten en andere steltlopers. Ze lichten hun witte onder-vleugels op als vlaggetjes die dreiging en toenadering moeten vertolken, want iedere balts is een ingewikkeld scenario van afweer en aandrang. Nico Tinbergen beschreef een aantal mechanismen in de balts van o.a. meeuwen en detecteerde hoe subtiel tal van lichaamshoudingen en de dynamiek die daarbij vertoond wordt, kunnen variëren. Onooglijke verschillen in vorm en gradatie moeten uiteenlopende intenties veruitwendigen. Oeverloper tjes bezitten in hun nerveuze, laag uitgevoerde cirkelvluichten met trillende vleugels, een soortige arsenaal communicatiemiddelen. In hun broedgebieden krijgen we méér dan een afspiegeling daarvan. D. Nethersole-Thompson (1986) vergelijkt hun manier van vliegen tijdens de balts met de vlucht van vleermuizen. Hij

noteerde baltsvluchten op ieder uur van de dag, ook en heel opvallend tijdens maanlichte nachten.

Het nest is een ondiep putje, soms bloot onder de hemel, veelal onder oeverbegroeiing verstopt zittend. Ik vond nestkuiltjes in een mals bed van vermoldde bladeren, mos en droog gras, onder het knopig kluwen van dwergberken. In het zuiden van Scandinavië broeden Oeverlopers gemiddeld rond het midden van juni, noordelijker kan dat uitblijven tot begin juli. De hardnekkigheid van de winter aldaar is daartoe sterk bepalend. We vonden pulli van enkele dagen tot midden juli. Sommige Oeverlopers beginnen al te broeden voor het legsel compleet is (cf. D. Nethersole-Thompson) Oeverlopers hebben gewoonlijk vier peervormige eieren. Die hebben een lichtbruine tot beige (soms zelfs wat blauwig-grijze) grondtoon, waarop donkerbruine spatjes, puntjes en vlekken verspreid liggen. Een echt opvallende concentratie van vlekken op de stompe pool viel me niet op.

In de literatuur wijst men op een broedduur van 20 tot 23 dagen. De frêle nestvliedertjes hebben een naalddun snauveltje, wanstaltig grove pootjes en een nauwelijks te duiden oogstreepje. Ze worden angstvallig gehoord door beide ouders die op stenen en andere hogere uitkijkposten gaan zitten alarmeren, zodra er gevaar dreigt.

Sommige auteurs beweren dat oeverloperkuikens tot de moeilijkste om vinden behoren. De jongen drukken zich onder begroeiing of tussen stenen en rotsblokken. Glutz et al. (1977), Cramp et al. (1983) en andere bronnen stipuleren dat de jonge Oeverloper tjes al vliegvaardig zijn na ca. 2 1/2 à 3 weken. Dat is ontzettend vlug. Op de Scandinafse broedplaatsen heerst een eindeloze zomerzon die zoveel vogelsoorten in staat stelt, haast onverpoosd te foerageren. Hun pulli ontwikkelen daardoor opvallend snel.

Scandinavië en de Schotse Highlands herbergen zowat de belangrijkste populatie. De Atlas van de Nederlandse

broedvogels (1987) vermeldt een schatting van ca. 850.000 broedparen voor Fenno-Scandinavië.

Oeverlopers doen vogelrings wel vaker het voorhoofd fronsen, als het erom gaat adulte en jonge vogels te onderscheiden. Daarbij wordt vooral naar het rui-stadium gekeken. Volwassen Oeverlopers wisselen hun volledige verenkleed na de broedtijd, maar ze doen dat vooral na hun aankomst in hun winterkwartieren. Toch starten ze de rui van een aantal lichaamsveren, zelfs van enkele handpennen soms al op de broedgronden. Ook juveniele Oeverlopers starten deels hun rui op vanaf September en trekken die door tijdens de daaropvolgende maanden.

Cramp et al. (1983) wezen op de voorsnog onvoltooide gedragsstudie bij Oeverlopers (voor zover die ooit af kan zijn). Ondertussen observeerden illustre waarnemers zoals D. Nethersole-Thompson ze erg gedreven. Foto's en schetsen van vleugelwaaiende, knieknikkende en elkaar na-rendende vogels accentueren alleszins hoe betoverend beweeglijk, hoe broos elegant en blijvend begeisterend alle gedrag van die en andere waadvogels wel is. Laat dus nooit na de Oeverloper wat volgehouden aandacht te schenken. Zelfs z'n naam verbergt een hoop interessante aspecten: Flusserläufer, Chevalier guignette, Strandsnipe, Rantasipi, Drillsnappa, of verkies je.... Piropiro piccollo?

Je vindt nog meer in:

- Géroudet P. 1983. *Limicoles, Gangas et Pigeons d'Europe*. Delachaux & Niestlé. Neuchâtel - Paris.
- Hale W.G. 1980. *Waders*. p.165, 179, 180. Collins. London.
- Hayman P., Marchant J., Prater T. 1986. *Shorebirds*. Christopher Helm. London.
- Makatsch W. 1983. *Die Limicolen Europas*. J. Neumann-Neudamm Verlag. Melsungen - Berlin - Basel - Wien.
- Cramp S. et al. 1983. *The Birds of the Western Palearctic. Volume III*. Oxford University Press.
- Nethersole-Thompson D & M. 1986. *Waders, their breeding, haunts and watchers*. T & AD Poyser. Calton.
- SOVON. 1987. *Atlas van de Nederlandse Vogels*. Arnhem.
- Teixeira R.M. 1979. *Atlas van de Nederlandse Broedvogels*. Veren. Behoud Natuurmon. 's Graveland.
- Glutz von Blotzheim U.N., Bauer K.M., Bezel E. 1975. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas. Band 5*. Wiesbaden. Akademische Verlagsgesellschaft.
- Geers Valeer. 1988. *Vogels in Vlaanderen*. pp. 199. Vlavo. Bornem. I.M.P.

Robert De Lust,
Leegstraat 29, 9960 Assenede,
tel. 09/344 61 66.

Hyla explosieve en hilarische belevenissen

Kamsalamander Foto: C. Onkelinx

In 1997 werd door de vaste medewerkersgroep van Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, zeven maal vergaderd. De bijeenkomsten gingen door in Hoeilaart, Gent en Berchem. Op zo'n vergadering wordt eerst het verslag van vorige vergadering goedgekeurd en de kastoestand en de briefwisseling voorgelegd. Vervolgens worden vragen voor informatie voor of steun aan paddenoverzet, amfibieënpoelen en info-avonden besproken en elke vraag krijgt een verantwoordelijke toegewezen. Na de rondvraag worden deze vergaderingen meestal afgesloten door een uitgebreide diaprojectie. Deze handelen over bijzonderheden i.v.m. verschillende soorten of over reisverslagen.

Jaarlijks gaat een groepje Hyla-leden op zoek naar amfibieën en reptielen in het buitenland. Hierdoor beschikken we reeds over een zeer uitgebreide dia-documentatie van de Europese herpetofauna. Deze tochten geven soms aanleiding tot hilarische toestanden. Zoals toen drie bestofte, bezwete en ongewassen Hyla-leden doordrongen tot in het hoofdkwartier van een Jordaanse bevelhebber, om er, gezeten in het meest luxueuze lederen salon en nippend van een zoete muntthee, de toegang te bekommen tot een streng bewaakt militair domein. Of toen tijdens een boottocht op een Turks meer één van de leden een slang uit het water opvist en de inheemse roeier in paniek uit

de boot in het water wilde duiken. Of toen in Kroatië werd gezocht naar de Zandadder, een zeer giftige slang die tot 90 cm groot kan worden. Na urenlang zigzaggend zoeken in een braakliggend terrein en veel omdraaien van stenen, werd niet alleen de Zandadder maar ook de Scheltopusik gevonden. Deze laatste is familie van de hazelwormen en kan tot 1,20 m groot worden. Na het verlaten van het terrein bleek deze zoektocht dubbel geslaagd: niet alleen werd een onverwachte soort gevonden, maar bovendien bleek het onderzochte gebied een explosief mijnenveld te zijn. Je zou van minder blauw en groen uitslaan en wit om je neus worden.

In 1997 vond een groepje Hyla-leden in Spanje niet minder dan 10 verschillende slangensoorten, waaronder indrukwekkend grote Hagedisslangen, maar ook de Spaanse ringslang, Wipneusadder, Muts-slang, Spaanse skink, Gewone kameleon, Roodstaartfranjeteenhagedis, Spaanse vroedmeesterpad en Ribbensalamander.

In hetzelfde jaar werden herpetologische tochten geleid voor enkele Wielewaalafdelingen. Deze gingen naar reservaten beheerd door de Wielewaal, zoals de Kooldries, of naar amfibieën- en reptielenrijke terreinen. Dergelijke wandelingen hadden meestal als resultaat dat de achterdocht en zelfs angst voor deze soortengroep werd veranderd in respect en verwondering.

Op 25, 26 en 27 april organiseerde Hyla aan een riviertje in de Maasvallei herpetologische studiedagen. De vijftien deelnemers konden er kennis maken met de

Bruine kikker

Foto: B. Odeur

soorten van de streek. Meest beklijvend waren ongetwijfeld de avondwandelingen, waarbij tientallen Vuursalamanders werden gevonden, op trek naar hun voortplantingsplaatsen. Daarbij zelfs een unieke waarneming van een vrouwtje, dat bezig was haar larven af te zetten in een beekje. Het laatste uur van de laatste dag voerde Bart Hellemans één van zijn bekende, maar weinig sierlijke sprongen uit, met als resultaat twee gebroken ribben bij een onzachte landing op een rotspartij. Deze rotsen zijn bij de ingewijden nu bekend als bedevaartsoord onder de benaming 'Roches des cûtes brisées'.

1997 was ook de start van 'SOS-Adder'. Dank zij deze actie konden reeds enkele tienduizenden franken overgemaakt worden aan Afdeling Turnhout, om de Adder te beschermen. Ook voor het project Angonoka kwam er heel wat financiële hulp. Deze acties lopen nog altijd en wij hopen dat ook u deze initiatieven wil steunen.

Eind 1997 startte Hyla met het verzamelen van gegevens over de Roodwangschildpad. Hierover vindt u een verslag elders in deze Wielewaal.

Op zaterdag 8 november 1997 was Hyla opvallend aanwezig bij de stichtingsvergadering van ANKONA (Antwerpse Koepel voor Natuurstudie) in het Ecocentrum 'De Goren' te Mol. Er was een infostand van onze werkgroep en Bart Hellemans stelde de werking van Hyla uitgebreid voor.

En de paddenoverzet, zult u vragen. Wel, gelukkig konden we in 1997 rekenen op de steun van Moeder Natuur. Daar waar in 1996 de trek begon op 21 maart, kwam hij in 1997 reeds op 21 februari op gang. Hiermee is het wispelturig karakter van een overzet nogmaals bewezen. De meevaller zat hem echter in het feit dat de trek op een kleine drie weken afgelopen was. De aantallen bleken op veel plaatsen echter achteruit te gaan. Positief was zeker vast te stellen dat veel mensen reeds voor de tiende, de twaalfde of zelfs voor de zeventiende keer bezig zijn aan een paddenoverzet.

Gedetailleerde gegevens van alle overzetten worden door Bart Hellemans naar alle overzetgroepen gestuurd. Mogen wij u dringend vragen uw resultaten zo vlug mogelijk in te sturen, zodat Bart u ook sneller alle resultaten kan laten geworden. Vooral uit Limburg komen de laatste jaren de gegevens zeer laat binnen en bovendien laten daar ook enkele groepen het afweten.

Rudy Willockx

Tabel: Paddenoverzet 1997. Totaal per provincie.

		OVERGEZET				SLACHTOFFER			
		Gewone pad <i>B. bufo</i>	Bruine kikker <i>R. temporaria</i>	Groene kikker <i>R. esculenta</i>	Salamander- algem. <i>Triturus spec.</i>	Gewone pad <i>B. bufo</i>	Bruine kikker <i>R. temporaria</i>	Groene kikker <i>R. esculenta</i>	Salamander- algem. <i>Triturus spec.</i>
Antwerpen	17	18.211	1.093	7	1.383	1.901	96	0	41
Limburg	7	8.949	431	57	235	192	31	0	2
Oost-Vlaanderen	4	2.744	10	4	188	224	0	0	13
West-Vlaanderen	6	3.846	202	0	125	414	3	0	28
Brabant	7	6.488	457	0	430	632	7	0	18
Totaal:	41	40.238	2.193	68	2.361	3.363	137	0	102

Totaal amfibieën gered: 44.860. Verkeersslachtoffer: 3.502

Commedia dell'arte:

VAN ONZE VERSLAGGEVER TER PLAATSE

Jaweh had zijn rustdag moeten onderbreken en was daarom met een links been uit bed gestapt. Bovendien was er nu ook nog in zijn appeltje voor de dorst gebeten. Eva wist echter dat Jaweh een boontje voor haar had en daarom fleemde zij 'die slang heeft mij verleid en ik heb gebeten'. Toen sprak Jaweh tot de slang: 'Omdat je dit gedaan hebt ben je vervloekt onder alle tamme en wilde dieren; op je buik zal je kruipen, stof vreten je leven lang' (Genesis).

HET IS NIET GEMAKKELIJK SLANG TE ZIJN

Jaweh had zich deze banvloek kunnen besparen. Slangen zijn namelijk potdoof en stof eten doen ze niet. Maar hoe dan ook, het was de allereerste bijdrage tot de herpetologie.

De hedendaagse Vlaming, die zelf alles beter kan en doet, krijgt bij de vondst van een slangetje hysterische paniekreacties. Politie of Rijkswacht worden ter hulp geroepen en die krijgen het beestje meestal onder controle met een spade

... God zij dank! Werkt de banvloek nog na of is het gewoon achterlijke onwetendheid? Hoe dan ook, het is een zware wetsovertreding, want alle inheemse amfibieën en reptielen zijn in België wettelijk beschermd.

SLANGEN, EEN KOSTBAAR BEZIT

Het voortbestaan van de Adder en de Gladde slang hangt af van het behoud van uitgestrekte heidegebieden. Juist deze slangenbiotopen zijn ook al bedreigd. Van het voorkomen van de

Ringslang zijn er geen betrouwbare gegevens. Wél leeft in het natuurreserveaat De Zegge in Geel een populatie Ringslangen. Het betreft hier echter dieren die eind van de jaren zestig werden uitgezet. Tot op heden worden er regelmatig volwassen en jonge dieren waargenomen. Maar in feite is de Ringlang in Vlaanderen uitgestorven.

Wie nader wil kennis maken met dit boeiende reptiel, moet naar Wallonië, waar het nog in alle provincies voorkomt. Bovendien leven de Adder, de Ringslang en de Gladde slang er soms in eenzelfde gebied.

EVEN VOORSTELLEN: DE RINGSLANG

Op basis van een aantal morfologische kenmerken worden bij de Europese Ringslangen een aantal ondersoorten onderscheiden. In België leeft de West-

met een kwalijk geurtje

Europese ondersoort *Natrix natrix helvetica*. Het is de grootste inheemse slang. Volwassen mannetjes worden tot 90 cm groot, vrouwtjes tot 120 cm. De kleur is meestal lichtgrijs tot grijs-bruin. De naam Ringslang komt van de twee geelachtige, soms witte vlekken, weerszijden van de hals, juist achter de kop. Deze vlekken zijn zwart afgezoomd. Vooral jonge dieren hebben deze mooie ringtekening. Bij volwassen slangen is deze kenmerkende tekening dikwijls vervaagd. De oogpupil is zwart en rond. Een zeer goed veldkenmerk is de verticale zwarte streepjestekening op de flanken. Zelfs indien slechts enkele centimeter van het lichaam tussen de vegetatie zichtbaar zijn, kan je aan de hand van deze streepjes een Ringslang herkennen. De onderzijde is wit met onregelmatige zwarte vlekken. Aan deze buiktekening kunnen Ringslangen individueel herkend worden. Bij de slangen zijn de oogleden doorzichtig en

omdat deze ook nog vergroeid zijn kunnen ze niet 'knipogen'. Soms zijn de oogleden van een Ringslang melkachtig ondoorzichtig en is de buiktekening onduidelijk door een grijze waas. Het beestje is dan niet blind of ziek, maar gaat in de komende dagen vervellen.

Trouwens, aan deze vervellingen kan je ook slangensoorten herkennen.

Vind je zo'n vervelling van meer dan 80 cm, dan is ze meestal van een Ringslang. Bij kleinere vervellingen is een eerste kenmerk de vorm van de schubben: bij de Adder en de Ringslang zijn ze ovaal en gekield, bij de Gladde slang zijn ze glad en veelhoekig.

De cloaca, waar zowel het einde van het darmkanaal als de urineleider en de geslachtsorganen uitmonden, is bedekt met een tweedelig anaalschild. Dat is ook zo bij de Gladde slang. De Adder daarentegen heeft een eendelig anaalschild. Ook aan de kopschubben kan je

een Ringslangverveling herkennen. Achter het oog zijn drie kleine schilden, met daarachter een groot opvallend slaapschild.

HANDEN VOL VERRASSINGEN

Ringslangen zonnen graag, maar bij te felle zon zoeken ze schaduwplekjes op. Opgewarmd, dat is bij een lichaamstemperatuur van zowat 32°C, is deze slang bliksemsnel. Ook al zijn Ringslangen doof, ze zijn zeer alert en ze hebben een zeer scherp zicht. Wie een Ringslang van dichtbij wil bekijken, moet over uitstekende reflexen beschikken en krijgt daarbij zijn handen vol 'commedia dell'arte'. Eerst spuit uit de cloaca een witachtige vloeistof met een weerzinwekkende geur. Doordat je kleding en handen gaan stinken, wordt je aanwezigheid na besprenkeling met de 'odorante cloacaspray' urenlang nog maar van op afstand gedoogd. Hierna tracht de Ringslang hevig kronkelend te ontsnappen, terwijl ze luid sissend schijn-aanvallen uitvoert. Maar bijten doen Ringslangen nooit. Alhoewel, sinds 1997 is het 'bijna nooit'. Toen beet tijdens een Hyla-uitstap een volwassen Ringslang herhaaldelijk in de vinger van haar bewonderaar. Als bekroning van dit uitzonderlijk gedrag, vluchtte deze slang weg, fier, in echte cobrastijl, met de kop hoog geheven. De beten waren nauwelijks merkbaar en ongevaarlijk, want *Natrix natrix* is niet giftig. Wél zijn er in de kop klieren aanwezig, die dui-

den op een mogelijke evolutie naar gifslang.

Wanneer drek spuiten, kronkelen, sissen en schijnaanvallen niet helpen, dan ... komt het laatste stukje komedie: de slang draait zich op haar rug en blijft roerloos en slap liggen. De bek is halfoopen, de gespleten tong hangt naar buiten en er is geen merkbare ademhaling meer. Ogenschijnlijk is het beestje dood. Maar blijf even vanop afstand naar onze schijn-dode kijken: na enkele minuten wordt de bek langzaam gesloten, voorzichtig gaat de kop omhoog en plots verdwijnt de komediant in de begroeiing.

ZONNEN, ZWEMMEN, ETEN

De Ringslang leeft graag in de nabijheid van water. Het is dan ook een uitstekende zwemmer. In het water verplaatst ze zich met golvende bewegingen, met de kop boven water. Bij het voedsel zoeken in het water jaagt de Ringslang ook over de bodem. Zij zoekt er amfibieënlarven, watersalamanders en kleine vissen. Het hoofdbestanddeel

GEZOCHT

'Komt mee naar buiten allemaal, dan zoeken wij de wielewaal'

Enkele tientallen jaren geleden was dit liedje overbekend bij jong en oud. Onze afdeling zoekt dringend de tekst en de melodie van dit liedje. Wie helpt ons?

Jeanne Peeters
Afdeling Zemst
Hertevoetweg 11, 2958 Weerde

Derde herpetologische studiedag op 26 september 1998

Dit jaar organiseert Hyla, de amfibieën- en reptielenwerkgroep van De Wielewaal, voor de derde maal een herpetologische studiedag.

U krijgt heel wat informatie over o.a. de Gladde slang, het Groene kikkercomplex, het herkennen van amfibieënlarven, een denderende diareeks, en ... een Topgastspreeker!

Dank zij de medewerking van Ankona gaat de dag door in het Provinciaal Vormingscentrum in Malle. Koffie om 9 uur, einde om 17 uur.

Wij rekenen op uw aanwezigheid.

van de prooien bestaat uit Bruine kikkers, Groene kikkers en padden. Bijzonder ongewoon en niet volgens het boekje was de waarneming door Hyla in La Brenne (Frankrijk) van jagende Ringslangen 's nachts in het water bij vrij lage temperaturen. In juli-augustus legt de Ringslang eieren. Deze zijn tot 37 mm groot en matwit. Zij hebben een zachte schaal. Grote vrouwtjes kunnen tot zowat 50 eieren leggen. Zij worden in trossen afgezet op geschikte plaatsen. Dit zijn ondergrondse plekje die verwarmd worden door de zon of waarin warmte wordt geproduceerd, zoals in mesthopen of in rottende bladeren. Na 6 tot 8 weken doorboren de jongen met hun eitand de eischaal. Ze zijn dan ongeveer 19 cm groot.

VOOR ELK WAT WILS

De Ringslang heeft heel wat natuurlijke vijanden: Bunzing, Egel, Hermelijn, maar ook Everzwijnen vinden Ringslangen een lekker hapje. Op 10 mei 1998

zagen Wielewalers van de Afdelingen Mechelen en Zemst langsheen de Bocq een Buizerd vliegen met een Ringslang in zijn klauwen.

ALLEEN MAAR NAAR KIJKEN

Wil je slangen gaan zien, draag dan best onopvallende kledij, wandel traag, zéér traag, blijf regelmatig stilstaan en dan merk je, misschien, een zonnende Ringslang. Tracht niet dichterbij te komen, maar gebruik je verrekijker voor betere observatie.

Misschien was Jaweh beter blijven slapen. Maar zo een fascinerende Ringslang zien wegflietsen, dat is toch wel een zonde waard!

*Tekst en foto's: Rudy Willockx
Medewerker Hyla*

Doorslaggevende argumenten.

SWAROVSKI
OPTIK

MET DE OGEN VAN EEN HAVIK

De nieuwe SLC's 50:
7x50 B • 8x50 B • 10x50 WB

- Fasengecorrigeerd dakkant-prismasysteem, breedband-spiegel alsook SWAROTOP® en SWARODUR® multi-lagen-coatings voor een helder, kontrastrijk en briljant beeld.

- Close focus vanaf 5 m.

- Zachte, glijvaste, schok- en geluidsdempende ommanteling.

- Waterdicht en met stikstof gevuld.

- Hoog gebruikskomfort door centrale scherpstelling en dioptrie-instelling.

- Indraaibare oogkleppen voor brillendragers.

- Groothoekoculair (10x50) voor een nog breder gezichtsveld.

- Aansluiting voor statief.

Bijkomende inlichtingen bekomt U bij Uw handelaar of bij

NV TYROLIT BELGIUM
Afd. SWAROVSKI OPTIK

Bollinckxstraat 43 - B-1070 Brussel

☎ 02 / 556 08 20 • Fax 02 / 521 62 04

activiteitenkalender

* Activiteiten aangeduid met een sterretje staan onder begeleiding van cursusleiders van Natuur- en milieu-educatie De Wielewaal.

JULI

1

***Mechelen.** Natuureducatief wateronderzoek -b- 20 u P. 2, RUCA, Groenenborgerlaan 171, bioruimte, Wilrijk -l- Luc De Bruyn -e- 23 u.
Noorderkempen. Fietstocht naar de Heemtuin te Rucphen -b- 13 u kerk van Horendonk, Essen -l- Dré Vansteenvoort 03/666 55 74 -e- 17 u -m- flora, loep en enkele guldens.
Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Wateringen -b- 14 u museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

4

***Brechtse Heide.** Natuureducatieve plantenwandeling in de omgeving van Wechelderzande -b- 13u30 kerk van Wechelderzande -l- Agnes Ligtoet 03/383 04 44 -e- 17u30 -m- loep, flora, stevig schoeisel of ev. laarzen.

Klein-Brabant. Maaien in het reservaat "Orchis" -b- 9 u ingang van het reservaat, Boskant (straat), Bornem -l- Koen Grolus 03/889 79 03.

***Lier.** Plantenwerkgroep inventariseert -b- 8u30 fietsstalling station NMBS Lier of 9 u kerk van Nijlen, Kerkplein -l- Evie Verboven 03/455 35 30 -e- 17 u -m- flora's, loep en picknick met drank.

***Nete en Aa.** Planteninventarisatie in het Zammelsbroek -b- 9 u Netebruggetje, Binnenbroek, Geel-Zammel -l- Jan Dirx 014/58 64 64 -e- 12 u -m- loep en flora.

Waregem. Beheerswerken op de oude spoorwegberm -b- 9 u oude spoorwegberm, via Koestraatje, Zulte -info- P. Depodt 056/61 04 55 of Filiep T' Jollyn 056/60 38 36 -e- 11u45 -m- werkhandschoenen, stevig schoeisel en aangepaste werkkledij.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Natuureducatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

5

***Aalter.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos (Thema : planten en dagvlinders) -b- 9 u kruising Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare -l- E. Blondia 09/374 49 47 -e- 11u30.

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve zomerwandeling op Fort 7 -b- 10 u ingang van Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- Hector De Ceulaer 03/844 24 38 -e- 12 u -m- verrekijker, loep en planten -en vogelgids.

Denderland. Natuureducatieve wandeling in het Osbroek (Thema : Ecologie in het bos) -b- 10 u infobord van het Osbroek, Burg. Blankaertdreef, Aalst -l- Geert Rohaert -e- 12 u.

***Gent.** Natuureducatieve plantenwandeling voor beginnelingen in de omgeving van Vlienderhaag -b- 14 u Firma Massive, Dampoort, Brugge -l- Frank De Scheemaeker 050/33 96 09 en Thomas Defoort -e- 18 u -m- flora, loep en verrekijker.

***Groot-Haaltert.** Planteninventarisatie in de omgeving van de Olie-meersbeek -b- 9 u kerk van Denderhoutem, kruispunt Dorp en Teerlingstraat -l- Gery de Munter 054/33 03 03 -e- 12 u -m- plantengids en loep.

***Krekel-Anzegem.** Natuureducatieve zomerwandeling in het Sint-Arnolduspark -b- 14u30 Kapellestraat, P. 't Fonteintje, Tiegem -l- Erik Cooman 056/68 12 60 -e- 17 u.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve dagvlindertocht in de Viroinvallei -b- 7u30 Mol Den Uyt of 8 u afrit Geel-Oost -l- K. Janssens en C. Van Steenwinkel 014/31 31 12 -e- 20 u -m- vlindergids en picknick -info- kostendelend vervoer, dus geef een seintje als je meewil.

***Netevallei.** Natuureducatieve Nete- en Goorwandeling te Westmeerbeek -b- 14 u kerk van Westmeerbeek -l- Guido Ceulemans 06/69 70 42 -e- 16u30 -m- flora, verrekijker en 100 F.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in De Wateringen -b- 10 u Bredase Dijk 59, Bergeyk, ten noorden van blok 6 -l- Albert Van Otten -e- 12u15.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in De Vloeiweiden -b- 14 u Wateringhuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- Rick Biddeloo -e- 16u30.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve libellentocht in het Moer te Hingene

-b- 12u50 Veer, Rupeldijk, Niel, einde Rupelstraat (met fiets) of 14 u Houthandel Pelemans, Rijksweg, Willebroek-Temse -l- Joost Rey-niers -e- 16u30 -m- fiets.

Schelde-Leie. Reservaten-fietstocht vanuit Oudenaarde -b- 9 u fontein op de Markt van Oudenaarde -l- Paul Van Ceunebroek 055/31 85 38 -e- 17 u -m- sportieve kledij, veldgidsen, herstelgerief en picknick.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Seghers 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

***s Heerenbosch.** Tentoonstelling van schilderijen (olieverf) van Willem van Boogaert -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in het Frans Segers Reservaat -b- 9 u brug achter restaurant 'Het Spookhuis', Gierlesteenweg 441, Turnhout -l- Paul Prinsen -e- 12 u.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u Natuureducatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 en Nico Mathias -e- 17 u.

Zuid-West-Vlaanderen. Fietstocht : Van de Vaarttaluds te Moen naar de Scheldemeersen te Avelgem -b- 13u30 Sint-Pietersbrugje aan de sluis te Moen -l- Alex Libbrecht 056/75 60 87 en Eddy Loosveldt -e- 18 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve wandeling in het Bos 't Ename -b- 14 u Kerkplein van Ename, Lijnwaadmarkt, Oudenaarde -info- Johan Cosijn 09/360 20 98 -e- 18 u -m- laarzen, verrekijker, flora, vogelgids en insectengids.

***Zwalmvallei.** Plantenwerkgroep op tocht in de omgeving van Parike -b- 9 u kerk van Parike -l- Koen Verhoeven 09/362 50 38 -e- 12 u -m- flora's, determinatietabellen, loep en laarzen.

8

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Wateringen -b- 14 u museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

***Voorkempen.** Determinatieavond : varens -b- 19u30 lokaal VMPA, De Pont 45, uiterst rechts van de oranjerie te Schildehof, Schilde -l- Agnes Ligtoet 03/383 04 44 -e- 22 u -m- loep en flora.

9

***Gent.** Plantenwerkgroep : Flora van de grote rivervalleien-deel II -b- 18u30 kerk van Drongen-Centrum, Oude Abdijstraat -l- G. Delaruelle 09/226 14 25 -e- 21u30 -m- loep en veldflora's.

11

***Nationale Werkgroep Botanica.** Plantenstudiedag in de Polders van Ramskapelle -b- 9 u kerk van Ramskapelle -l- H. Leconte 050/54 49 24 -e- 17 u -m- laarzen, flora's, loep en picknick met drank.

***Westland.** Natuureducatieve nachtvlinderinventarisatie in de Vierlingen -b- 21 u P. Palingbeekstraat 18, Zillebeke -l- Erik Vanhee 056/50 17 84 en Rudy Claeys -e- 24 u -m- vlindergids en verrekijker.

12

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve namiddagwandeling in Fort 7 te Wilrijk -b- 14 u ingang Fort 7, Legerstraat 40, Wilrijk -l- H. De Ceulaer -e- 17 u.

***Mandelstreek.** Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9u30 Waterstraat, langs kanaal, Ingelmunster -l- Jacqui Stragier 051/30 47 31 -e- 12 u -m- verrekijker.

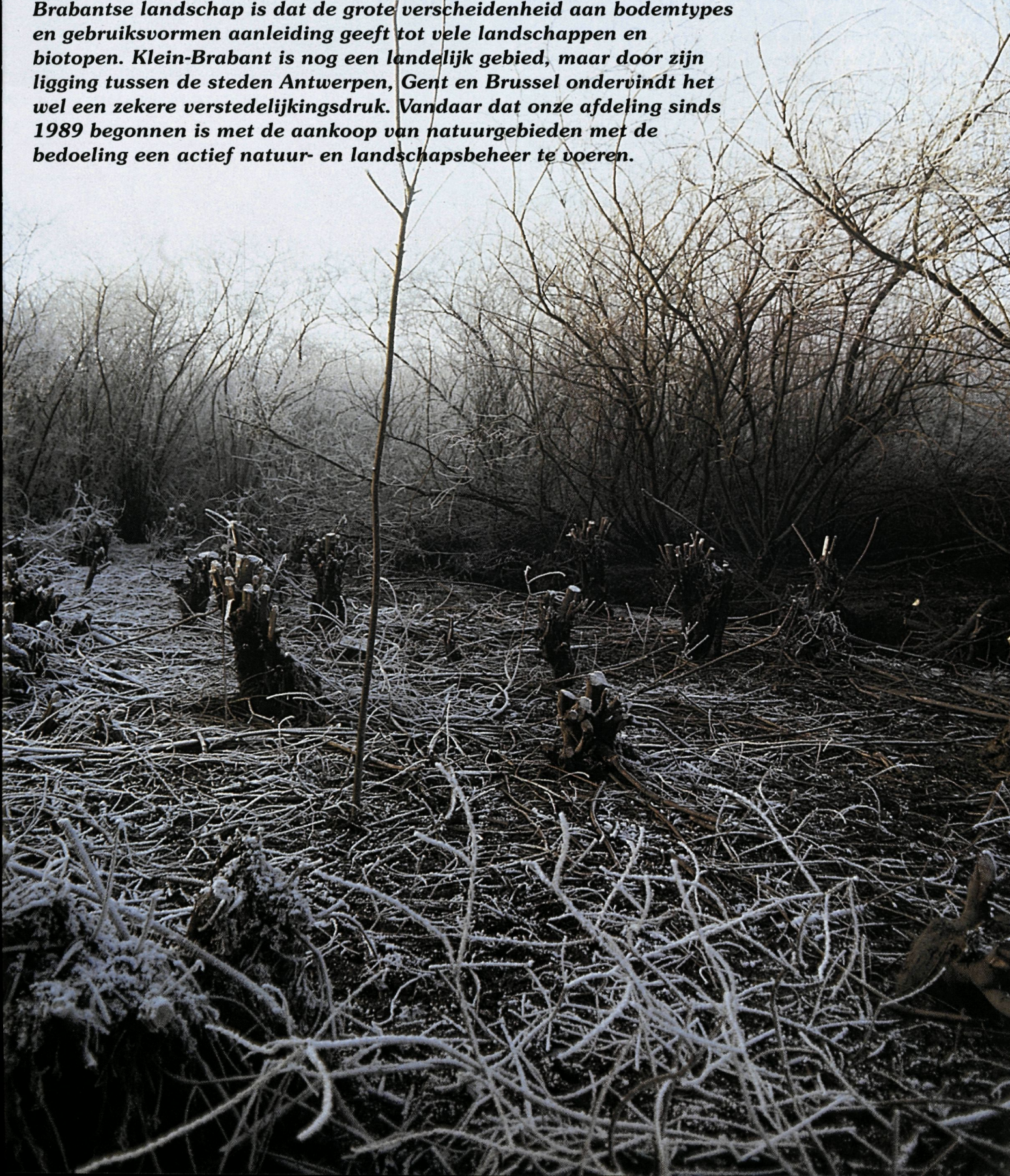
***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos (Thema : insecten en vlinders) -b- 14u30 kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- Christiaan Coppens -e- 17 u.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve vlinderwandeling in en om het Patersbos te Ronse -b- 14 u Paterskerkje, Steenweg op Elzele, volg wegwijzers 'Lessen', Ronse -l- Walter Van der Meulen -e- 17 u -m- stevig schoeisel en vlindergids.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Segher 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

Het Klein-Brabants Reservatenfonds

De zuidwestelijke hoek van de provincie Antwerpen is bekend onder de streeknaam "Klein-Brabant". De juiste grenzen van deze streek liggen niet vast, maar men kan stellen dat alleszins de gemeenten Bornem, Puurs en Sint-Amands ertoe behoren. Deze drie gemeenten vormen de Wielewaalafdeling Klein-Brabant. Typisch voor het Klein-Brabantse landschap is dat de grote verscheidenheid aan bodemtypes en gebruiksvormen aanleiding geeft tot vele landschappen en biotopen. Klein-Brabant is nog een landelijk gebied, maar door zijn ligging tussen de steden Antwerpen, Gent en Brussel ondervindt het wel een zekere verstedelijkingsdruk. Vandaar dat onze afdeling sinds 1989 begonnen is met de aankoop van natuurgebieden met de bedoeling een actief natuur- en landschapsbeheer te voeren.

ZOETWATERGETIJDENGEBIED

In dit biotoop langs de Schelde is er een dynamische werking van het water: erosie- en sedimentatieprocessen vormen slikken, schorren en geulen. De combinatie van getijdenwerking met de overgang van zoet naar brak water vormt een (op Europees niveau) uniek ecosysteem. De vegetatie die zich aan deze omstandigheden kan aanpassen, bestaat voornamelijk uit Riet en wilgenvloedbossen.

Tijdens de winter zijn de slikken een pleisterplaats voor duizenden Wilde eenden, Wintertalingen en Bergeenden.

De schorren vormen voor diverse riet- en moerasvogels een geschikt broedgebied: Rietgors, Blauwborst, Kleine karekiet, Waterral en Buidelmees.

In de Scheldeschorren aan de Notelaar is het beheer voornamelijk gericht op de instandhouding van de rietvelden, en dit door regelmatige maaibeurten en het selectief kappen van wilgenopslag.

In de Egaelschorren wordt een oude griend hersteld. Dit is een wilgencultuur waarbij de twijgen ('tenen') op lage stammetjes groeien en om de drie jaar gekapt worden. Dit zogenaamde 'waterhout' wordt gebruikt bij waterwerken.

De Laenenbemd te Liezele: een beschermd landschap.

BEEMDEN

Beemden bevinden zich in de natuurlijke overstromingsgebieden van de beken (Molenbeek, Vliet,...) of in de verschillende depressies (Miegembeemd, Breeven, De Moeren,...).

Het landschap bestond hier uit bloemrijke hooi- en graslanden, afgezoomd met talrijke knotwilgenrijen en elzenkanten. Dit beeld verdwijnt steeds meer door verdroging, bemesting en de toename van de populierenaanplantingen.

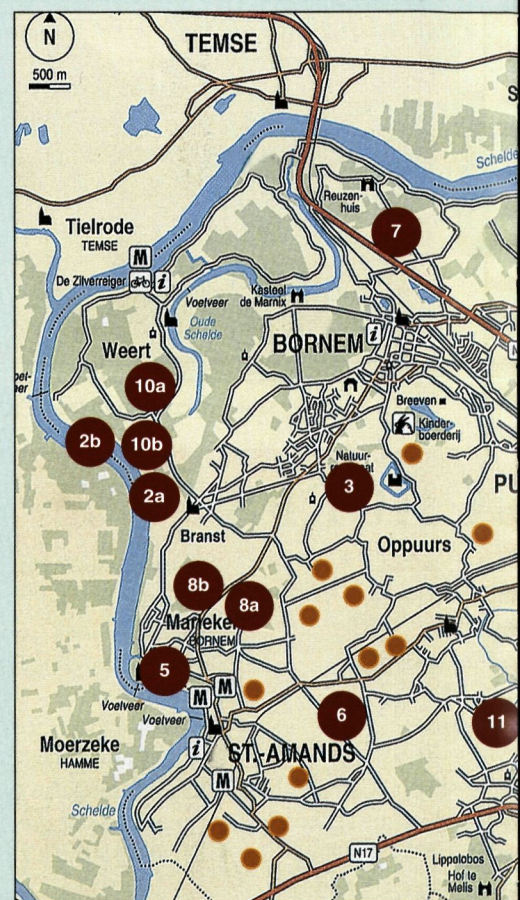
In de Laenenbemd wordt het traditionele landschap hersteld door het toepassen van een natuurvriendelijke landbouwexploitatie. Er wordt weinig bemest, niet ontwaterd, knotwilgen worden aangeplant. Door dit beheer nemen bijzondere hooilandsoorten als Kleine ratelaar en Gulden boterbloem opnieuw toe.

In de Wilgskes wordt geëxperimenteerd met extensieve begrazing door Shetlandponys.

In Orchis, de Koningsbeemd en de Molenbeekvallei te Kalfort wordt de botanische rijkdom in stand gehouden door het jaarlijks maaien en hooien van de vegetatie, zonder bemesting.

„Het eiland“ te Mariekerke ligt in het Ecologisch

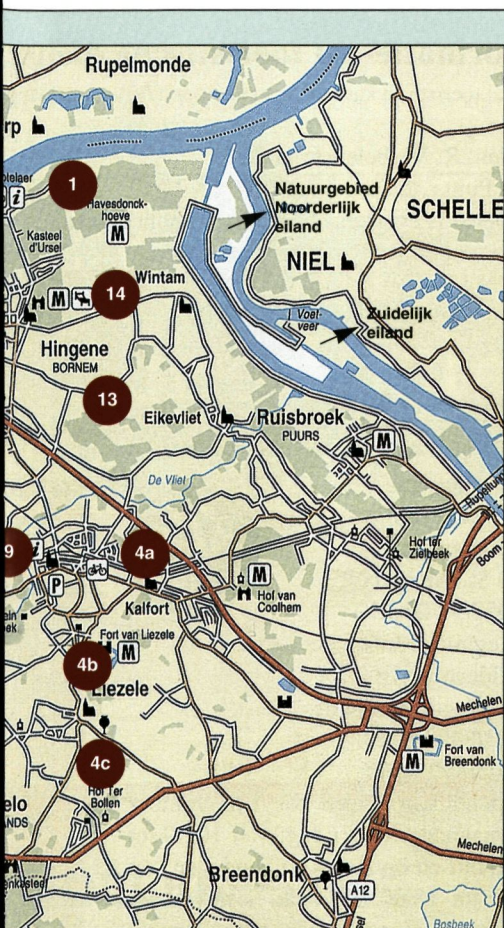

NATUURGEBIEDEN

- 1 Scheldeschorren aan de Notelaar (27 ha)
- 2a Scheldeschorren van Branst-Egaelschor (1,5 ha)
- 2b Scheldeschorren van Beerdonk (2,5 ha)
- 3 Orchis (1,6 ha)
- 4 Vallei van de Molenbeek
 - 4a Molenbeekvallei te Kalfort (1 ha)
 - 4b Liezelebroek (1,5 ha)
 - 4c Laenenbemd (8 ha)
- 5 Het Eiland van Mariekerke (4 ha)
- 6 De Wilgskes (1,5 ha)

natuurgebied van de Schelde (zicht op St.-Amands)

DE WIELEWAAL

- 7 Spierbroek (17 ha)
- 8a Planterijen (25 ha)
- 8b Kraaienbroek (10 ha)
- 9 Koningsbeemd (1,3 ha)
- 10a Achterweert (0,5 ha)
- 10b Briel (2 ha)
- 11 Vallei van de Klaverbeek (1 ha)
- 12 Vallei van de Lippelose Beek (Vliet) (3 ha)
- 13 Het Moer van Hingene (2,2 ha)
- 14 Paddenbroek (0,3 ha)
- Vlasrootputten

BROEKBOSSEN

De meeste bossen in Klein-Brabant zijn aangeplant; de natte rivier- en beekvalleien zijn omgevormd tot monoculturen van Canadapopulieren. Dit zijn slechts flauwe afkooksels van de moerasbossen die hier van nature zouden voorkomen: bossen met elzen, wilgen, abelen, Essen en eiken met een weelderige ondergroei van varens, mossen, zeggen, forse moeraskruiden zoals Gele lis, Poelruit, Valeriaan en klimmers zoals Wilde hop, Kamperfoelie en Bitterzoet. In het natuureservaat Spierbroek (Scheldevallei) en in het Moer worden populierenbossen omgevormd tot natuurlijk bos, enerzijds door gebruik te maken van spontane evolutie en anderzijds door aanplanting met streekeigen boomsoorten.

Vallei van de Molenbeek

HEIDE

De Scheldevallei wordt afgezoomd door een hoge stuifzandrug. Verschillende plaatsnamen (Grootheide, Hoge Heide...) verwijzen nog naar de heidegebieden die hier vroeger waren. Het grootste deel van het stuifzandgebied werd in de loop der jaren ingenomen door woningbouw, landbouw en bosbouw, zodat van de heidevegetatie nog slechts kleine relictten zijn overgebleven. Deze plaatsen herbergen echter typische soorten zoals Struikheide, Buntgras, Muizenootje, Levendbarende hagedis... Voor een gebied van een dertigtal hectaren aan de Planterijen werd in samenwerking met de eigenaar een beheersplan opgesteld dat voorziet in het herstellen van een kleinschalig "heide" landschap. Schrale kruidenvegetaties wisselen hier af met kleine akkertjes, weiden en bospercelen. In dit gebied werd eveneens een oude zavelput door onze afdeling gekocht; door zijn ven-achtig karakter trekt deze plas talrijke libellen en amfibieën aan.

Als de Klein-Brabantse natuur ook uw zorg is, steun dan het Klein-Brabants Reservatenfonds. Stort vandaag nog een bijdrage op rekeningnummer 000-0319785-73 van de vzw De Wielewaal, met vermelding Reservatenfonds 6, Klein-Brabant. Giften vanaf 1000 F geven recht op een fiscaal attest.

VLASROOTPUTTEN

De vlasteelt was in Klein-Brabant een bloeiende nijverheid tot omstreeks WO I. In het gebied tussen Bornem en Sint-Amands getuigen nog een vijftigtal rootputten van dit landbouwverleden. Door hun typische vorm en ligging zijn het nu kleine elementen die het landschap stofferen en die een leefwereld vormen voor allerlei organismen zoals Groene kikker, Kleine watersalamander, Waterhoen, Waterviolier,...

De aanwezige elzenbegroeiing en knotwilgen herbergen Steenuil, Gekraagde roodstaart, Grasmus,... De meeste vlasrootputten hebben een lang verleden: we vinden ze reeds terug op kaarten uit de achttiende eeuw.

In het kader van de ruilverkaveling Klein-Brabant werden verschillende putten behouden en aan de gemeentebesturen overgedragen. Onze afdeling sloot met het gemeentebestuur van Sint-Amands een beheersovereenkomst af voor een vijftal vlasrootputten. De vlasrootput "De Kluys" nabij het Breeven te Bornem werd aangekocht. Hij vormt een onderdeel van het natuurleerp pad. (zie foto)

De herwaardering van de vlasrootputten en kleine landschapselementen in Klein-Brabant is een apart project voor onze afdeling. In de eerste plaats omwille van hun belang voor natuur en landschap, maar zeker ook omwille van de uitzonderlijke mogelijkheden voor "verweving" tussen natuur en landbouw.

Tekst: H. Mees

Foto's: H. Mees, J. De Boeck, K. Grolus (v.u.)

Wielewaal-afdeling Klein-Brabant

Voor wie De Wielewaal nog niet kent

De Wielewaal v.z.w. richt zich met zijn 55 plaatselijke afdelingen tot een breed publiek dat meer wil weten en leren over de natuur. De vereniging voert een aankoopbeleid omdat verwerven van natuurgebieden vaak de enige manier is om ze effectief te beschermen.

Door overschrijving van 600 F op rek. nr. 000-0319785-73 wordt u lid. U ontvangt dan per jaar 6 x ledenblad "Wielewaal" en 4 x het vogeltijdschrift "Oriolus". Elke afdeling geeft nog een eigen blad uit, waarin ze de leden op de hoogte houden van de activiteiten in de eigen streek.

Voor inlichtingen over de Klein-Brabantse natuur en het Klein-Brabants Reservatenfonds (giften, sponsoring, legaten, materiële steun) kan u terecht bij:

Koen Grolus,
Puursesteenweg 10 te 2880 Bornem
Tel. 03/889 79 03

Sylvain Verbruggen,
Flierke 73 te 2870 Puurs
Tel. 03/889 22 25

's Heerenbosch. Tentoonstelling van schilderijen (olieverf) van Willem van Boogaert -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

15

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Wateringen -b- 14 u museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

18

***Aalter.** Natuureducatieve glimwormenwandeling in het Drongengoedbos -b- 22 u Het Jagershof, Drongengoedweg 11, Ursel -l- Steven De Bruycker 09/374 31 08 -e- 23u30.

Lier. Beheerswerken in de eigen reservaten -b- 13u30 Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel-Nijlen -l- Jean-Pierre Pihay 03/411 11 45 -e- 17 u.

Westland. Veertien-Spaanse-Pyreneëen-Dagen van 18 juli tot 2 augustus -info- Erik Vanhee 056/50 17 84.

***Zemst.** Natuureducatieve plantenwandeling rond de Put van Weerde -b- 14 u P. spoorweg, Kleinveld, Weerde -l- J. Peeters 015/61 20 86 -e- 17 u -m- flora en loop.

19

***Antwerpen-Zuid + Midden-Kempen.** Natuureducatieve libellen-tocht in de omgeving van Postel -b- 9u30 rechts voorbij de brug aan De Maat, waar de baan Balen-Postel over het kanaal Dessel-Bocholt gaat of 13u30 aan het informatie-paneel op de baan Postel-Reusel, te vinden links op 1,5 km voorbij de Postelse Hofstee op de Nederlandse grens -l- Walter Van Spaendonk 03/480 54 24 -e- 12u30 en 17 u -m- wandelschoenen, picknick met drank, loop, verrekijker en ev. een libellenboekje -info- in de voormiddag wordt een bescheiden bijdrage gevraagd.

Brugge. Plantenexcursie naar Noord-Frankrijk en de Boulonais -b- 8 u voorkant van het station van Brugge -l- Patrick Keirsebilck 050/82 37 16 -e- 20 u -m- verrekijker, flora, Frans geld en picknick met drank.

***Gent.** Natuureducatieve vlinder- en insectenwandeling in de Gentbrugse Meersen -b- 14 u kerk van Gentbrugge-Centrum, Gentbruggeplein -l- Eric Van Renterghem 09/230 82 68 -e- 17u30 -m- verrekijker, veldgidsen en loop.

***Netevallei.** 10 jaar reservaat Vallei van de Grote Nete - Natuureducatieve wandeling rond zomerbloeiërs en insecten -b- 14 u Pallieterhoeve, IJzerenweg 21, Booischot -l- Wilfried Wouters 015/24 25 73 -e- 16u30.

****s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Segher 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

's Heerenbosch. Tentoonstelling van schilderijen (olieverf) van Willem van Boogaert -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u

20

***Groot-Haaltert.** Planteninventarisatie te Okegem -b- 19 u station van Okegem, kruispunt Dorpstraat en Guldenboomstraat -l- Gery de Munter 054/33 03 03 -e- 22 u -m- flora's en loop.

21

's Heerenbosch. Fietstocht langs waardevolle natuur- en landschapsgebieden -b- 9u30 kerk van Malderen, J. Vermaesenplein, Malderen -l- Daniël Mertens 052/33 39 75 -e- 17 u -m- picknick met drank.

22

***Denderland.** Werkgroep Botanica: Planteninventarisatie -b- 18u30 P. stedelijk kerkhof, Leo de Bethunelaan, Aalst -l- Laurent Annaert, Walter Tolleneer en Paul Van den Brecht -e- 22 u -m- flora, loop, kijker en schrijfgereel.

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Wateringen -b- 14 u museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

23

***Gent.** Plantenwerkgroep: Flora van de zandgronden-deel I -b- 18u30 P. Hof ter Beke, Beekstraat, Drongen -l- W. Sierens 09/230 96 51 -e- 21u30 -m- loop en veldflora's.

24

***Antwerpen-Zuid.** Determinatieavond van varen -b- 20 u Fort 7, lo-

kaal De IJsvogel, Legerstraat 40, Wilrijk -l- Hugo Waeterschoot 03/455 22 12 -e- 22u30 -m- ev. tabel met varen.

25

***Land van Waas-Noord.** Natuureducatieve avondwandeling in gebied Fondatei te Sinaai -b- 19 u plein aan kerk, Dries, Sinaai -l- Jan D'Hollander 03/77 06 426 -e- 21 u.

26

Brugge. Fietstocht richting Sluis en Sint-Anna-ter-Muide -b- 14 u firma Massive, Dampoort, Brugge -l- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 18 u -m- fiets.

***Klein-Brabant.** Natuureducatief bezoek aan het Natuureducatief Reservaat Bastion VIII in Dendermonde -b- 13u15 Staels-Borco, Bornem of 14 u ingang reservaat, Begijnhofaan 45, Dendermonde -l- Herwig Mees 03/899 12 91.

Midden-Kempen. Fietsrally t.v.v. res. Griesbroek -b- 13u30 Mol Ecocentrum -info- J. Sas 014/31 26 57 -e- 17 u.

***Noorderkempen.** Natuureducatieve vlinderwandeling in de Horendonkse Bossen te Essen -b- 14 u kerk van Horendonk, Essen -l- Joris Pinseel 03/667 57 97 en Koen Verschoore -e- 17 u -m- kijker, loop en laarzen.

****s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Segher 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

's Heerenbosch. Tentoonstelling van schilderijen (olieverf) van Willem van Boogaert -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u

***Zuid-Limburg.** Dag van de Kevie -b- 7 u Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 en A. Dumont -e- 18 u.

29

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Wateringen -b- 14 u museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

31

Gent. Driedaagse van 31/07 tot 2/8 naar De Lorraine door de plantenwerkgroep -info- W. Sierens 09/230 96 51.

AUGUSTUS

1

Antwerpen-Zuid. Fietstocht in de grensstreek tussen Zandvliet en Hoogerheide -b- 8u30 vertrek met eigen wagen + fiets (kostendelend vervoer mogelijk) aan station Oude God, Lode Dosfellei, P. achter technische dienst, Mortsel of 9u15 marktplein naast de kerk van Zandvliet, Spaansmolenplaats (mits een telefonisch seintje naar de leiding: 03/449 99 11) -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 -e- 17u30 -m- picknick met drank, fietspomp, fotoapparaat en ev. herstelgerief -info- max. 10 fietsen kunnen aan het station opgeladen worden, wie van deze service gebruik wil maken geeft een seintje aan de leiding en dit voor 15 juli.

***Geraardsbergen.** Kilometerhokinventarisatie -b- 9 u en/of 13u30 Mont Blanc, langs de Aalstsesteenweg (N460), Smeerebbe-Vloerzegem-Geraardsbergen -l- Lode de Beck 054/41 42 47 -e- 12 u of 17 u -m- laarzen, loop, flora en eventueel picknick.

***Lier.** Plantenwerkgroep inventariseert -b- 8 u fietsenstalling station NMBS Lier of 9 u kerk van Kasterlee -l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 -e- 17 u -m- loop, flora en picknick met drank.

Netevallei. Bio-barbecue op de hoeve bij Dirk Bolssens, Linieweg 2, Houtvenne -info- Carl Goyvaerts 015/22 42 26.

Waregem. Beheerswerken op de oude spoorwegberm -b- 9 u oude spoorwegberm, via Koestraatje, Zulte -info- P. Depodt 056/61 04 55 of Filiep T'Jollyn 056/60 38 36 -e- 11u45 -m- werkhandschoenen, stevig schoeisel en aangepaste werkkledij.

Zuid-Limburg. Beheerswerken in de Kevie -b- 9 u Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 -e- 18 u.

2

***Aalter.** Natuureducatieve wandeling in het Drongengoedbos (Thema: planten) -b- 9 u kruising Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare -l- E. Blondia 09/374 49 47 -e- 11u30.

***Antwerpen-Centrum.** Natuureducatieve uitstap naar de Regte Heide in Noord-Brabant -b- 8 u Poelux, hoek Engelselei en Stenebrug, Borgerhout -l- Louis Vergaelen 03/666 96 84 -e- 17 u -m- laarzen en picknick met drank.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve inventarisatietoetocht in het Griesbroek te Olmen -b- 14 u Straalmolen, Hulslen -info- R. Convens 014/30 97 45.

***Netevallei.** Natuureducatieve uitstap naar het Binnengoor te Mol -b- 8 u Wielewaallokaal, Leopoldlei 81, Hallaar -info- Manu Vlaeyens 016/69 72 74 -e- 11 u -m- verrekijker.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve voormiddagwandeling in De Wateringen -b- 10 u Bredase Dijk 59, Bergeyk -l- A. Van Otten -e- 12u15.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14 u Wateringshuis, einde Koloniestraat, Lommel-Kolonie -l- Albert Jansen -e- 16u30.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve familiewandeling in Everbeek-Boven met aandacht voor dagvlinders -b- 14 u kerk van Everbeek-Boven -l- Eddy Saveyn 09/380 03 00 -e- 17 u -m- laarzen, doorzicht potje met deksel, eventueel vlindernetje.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Seghers 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

***s Heerenbosch.** Tentoonstelling van aquarellen van Piet Van Aken -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling in Weelde-Statie -b- 14 u Oud Station, Weelde-Statie, Steenweg op Merksplas, Weelde -l- Gilbert Loos -e- 17 u.

***Waregem.** Natuureducatieve wandeling op de oude spoorwegberm -b- 14 u P. aan de achterkant van het station van Waregem -l- Baudewijn Declerck 056/60 02 17 -e- 17 u.

***Zemst.** Natuureducatieve wandeling in het gebied rond Wormelaar -b- 14 u OCMW Zemst, het vroegere rusthuis, Hoogstraat 69, Zemst -l- J. Peeters 015/61 20 86 -e- 17 u.

***Zuid-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Kevie -b- 14 u Natuur Educatief Centrum, Oude Blaarstraat 7, Tongeren -l- Roger Nijssen 012/23 53 60 en Nico Mathias -e- 17 u.

3

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve nachtzwaluwenuitstap in het Pijnven -b- 20u30 café De Trapkes, Luikersteenweg, Overpelt -l- Albert Geuens -e- 23 u.

5

***Brechtse Heide.** Determinatieavond : duizendknoopfamilie -b- 19u30 lokaal VMPA, De Pont 45, uiterst rechts van de oranjerie te Schildehof, Schilde -l- Hilde Lembrechts 03/383 04 95 -e- 22 u -m- loop en flora.

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14u15 museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

7

***Aalter.** Natuureducatieve nachtvlinderwandeling in het Drogen-goedbos -b- 22 u kruising Drongengoedweg en Westvoordestraat, Knesselare -l- M. Van Opstaele 09/374 60 64 -e- 24 u.

8

***Groot-Haaltert.** Natuureducatieve nachtwandeling met barbecue -b- 21 u -info- inschrijven voor barbecue (250 F) en verdere info bij Axel Neuckermans 054/32 45 99 -e- 24 u.

***Land van Waas-Zuid.** Studie van de Nachtvinders -b- 20u45 Durmebrug, Waasmunster of 21 u kerk van Hamme -l- Peter Van de Putte -e- 23 u -m- verrekijker en laarzen.

Lier. Beheerswerken in de eigen reservaten -b- 13u30 Badhuis, Emblemsesteenweg 73, Kessel-Nijlen -l- Jean-Pierre Pihay 03/411 11 45 -e- 17 u.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in een heidegebied in Genk -b- 9 u station van Genk, langs de N75 Hasselt-Dilsen -l- Luc Allemeersch 011/77 19 64 -e- 17 u -m- laarzen, flora's, loop en picknick met drank.

Waregem. Vogeltekstelling -b- Zijldegemkouter, Kruishoutem en in Harelbeke op de Gavers nabij de molen -info- André Wandels 09/383 66 25.

Westland. Beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, Rue Tourquet 228, Ploegsteert -l- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen en reservekledij.

Zwalmvallei. 3e natuurmaraathon i.s.m. JNM Zottegem -b- P. Mijnerkerspad, Slijpstraat, Zottegem -info- André D'Haeseleer 09/360

23 07 of Patrick Rouckhout 09/360 57 57 of Johan Cosijn 09/360 20 98 -m- stevig schoeisel of laarzen, verrekijker, loop, veldgidsen en picknick met drank.

9

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve wandeling in het Limburgse Heidegebied -b- 8 u aan station Oude God, Lode Dosfellei, P. achter technische dienst, Mortsel of 9 u P. van de "Ziepbeek", nabij vakantieoord Molenberg of 13u30 Heidermuseum, Mechelse Heide -l- Luk Smets 03/887 18 79 -e- 19 u -m- picknick met drank, kijker, veldgidsen en waterdicht schoeisel.

***Brugge.** Natuureducatieve Semoiswandeling -b- 7 u voorkant aan het station van Brugge -l- Jef Dekempe 050/27 94 36 -e- 18 u ter plaatse -m- wandelschoenen, rugzak, veldgidsen en picknick met drank.

***Gent.** Plantenwerkgroep : Flora van de zandgronden-deel II -b- 18u30 kruispunt R4 en weg Elslo-Kerkbrugge, Evergem -l- W. Sierens 09/230 96 51 -e- 21u30 -m- loop en veldflora's.

***Groot-Haaltert.** Planteninventarisatie te Kerkken -b- 9 u kerk van Kerkken, kruispunt Kerkkendorp en Wolvenstraat -l- Gery de Munter 054/33 03 03 -e- 12 u -m- flora's en loop.

***Klein-Brabant.** Natuureducatieve insectentocht in het Moer -b- 14 u Houtzagerij Peleman, recht over McDonalds, Rijksweg, Puurs -info- An Peeters 03/889 14 39 -e- 17 u.

***Lier.** Natuureducatieve landschapswandeling in het Provinciaal Domein Kesselhei -b- 14 u Lindekensbaan, Kessel-Nijlen -l- Marc Vermeylen 03/481 94 79 -e- 17u30 -m- loop, kijker en stevig schoeisel.

***Mandelstreek.** Natuureducatieve wandeling in de Mandelhoek -b- 9u30 Waterstraat, langs kanaal, Ingelmunster -l- Wim Marichal 051/20 74 93 -e- 12 u -m- verrekijker.

***Midden-Kempen.** Natuureducatieve landschapswandeling in de Netevallei -b- 9 u kerk van Geel-Bel -info- P. Verhoeven 014/31 67 85 -e- 12 u.

***Ninove.** Natuureducatieve wandeling in het Neigembos (Thema : historiek en zomerkruiden) -b- 14u30 kapel van Bevingen, Bevingenstraat, Neigem -l- Luc De Smet -e- 17 u.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve namiddagwandeling in de Riebos -b- 14 u in de Putten, straat links over brug 12 -l- André Geypen -e- 16u30.

***Oostende.** Vogelobservatie aan de Zoutekreek en de Viconiakleiputten -b- 14 u firma Asko Gloria, Gistelsesteenweg 29, Oostende -l- Erik Vanloo -e- 18 u -m- verrekijker en laarzen -info- verplaatsing met personenwagens.

***Rupelstreek.** Natuureducatieve daguitstap naar het Arboretum en de Kalmthoutse Heide -b- 9 u Heilig-Hartkerk, Antwerpsestraat, Boom of 10 u Natuur Educatief Centrum Kalmthoutse Heide -info- Francis Mertens 03/887 15 24 -e- 16u30 -m- bij regenweer laarzen, picknick met drank en 75 F/persoon voor deelname in onkosten.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve familiewandeling langs de oude Scheldemeanders te Elsegem -b- 14 u P. dancing Barbass, Kortrijkstraat, Elsegem -l- Paul Cardon 055/31 19 92 -e- 17 u -m- laarzen, verrekijker en veldgidsen.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Seghers 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

***s Heerenbosch.** Tentoonstelling van aquarellen van Piet Van Aken -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

***Voorkempen.** Natuureducatieve vlinderwandeling op het Groot Schietveld -b- 8u30 P. Aldi, afrit 3 van E19, Brecht -l- Hugo Van Besauw 03/312 46 23 -e- 12u30 -m- vlindergids en verrekijker.

***Wulp.** Natuureducatieve wandeling in de Goorbossen -b- 9 u beneden aan de voet van de brug E34, Retie, afrit 26 -l- Danny Van der Veken -e- 12 u.

12

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14u15 museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

14

***Lier.** Natuureducatief weekend te Montenu van 14 tot 17 augustus -info- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 -m- picknick met drank voor 14 augustus, flora en loop.

15

Westland. Beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, Rue Tourquet 228, Ploegsteert -l- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen en reservekledij.

16

***Antwerpen-Zuid.** Natuureducatieve vlindertocht in de Kempen -b- 8u10 u station Oude God, Lode Dosfellei, P. achter technische dienst, Mortel of 9 u (en 13u30) afrit Geel-Oost, beperkte parkeergelegenheid rechts van de weg tegenover de afrit -l- Tuur Wuyts 03/449 99 11 -e- 17u30 -m- kijker, potjesloep, loep, veldgidsen, stevige wandelschoenen of laarzen, fototoestel en ev. vlindernet.

De Kievit. Fietstocht Zes Aarden -b- 13u30 kerk van Beerse-Centrum -l- Daniël Josten 014/61 79 60 -e- 17 u.

Merelbeke-Melle. Opendeurdag Vogelopvangcentrum Het Reservaat -b- vanaf 10 u Liedermeersweg 14, Merelbeke -l- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 -e- 18u30 vrijlating gerevalideerde vogels -info- doorlopend videofilm, rondleiding door erkende natuurgids en verschillende randactiviteiten.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling in de Platwijers -b- 9 u Paalsteen, einde Paalsteenstraat, Hasselt -l- Lodewijckx -e- 12 u.

Noord-Limburg. Ornithologisch ringwerk en vogeltellingen -b- 6 u Veeweg, Kiefhoek, Hechtel-Eksel -e- 11 u.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Seghers 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

's Heerenbosch. Tentoonstelling van aquarellen van Piet Van Aken -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

***Zwalmvallei.** Natuureducatieve libellenwandeling in natuurreservaat Honegem -b- 14 u P. kruispunt Vijfhuizen, Aalst -l- Paul Hausraete 09/360 35 61 -e- 18 u -m- laarzen, verrekijker, loep, insectengids en flora.

19

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14u15 museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

20

***Gent.** Plantenwerkgroep : Herfstbloei-deel I -b- 18u30 kerk van Baarle-Drongon, Gent -l- Hugo Notebaert 09/226 02 50 -e- 21u30 -m- loep en veldflora's.

22

Mandelstreke. De Waddenzee per zeilboot van 22/08 tot 28/08 -info- Piet Desmet 051/22 58 52.

Merelbeke-Melle. Beheerswerken in het natuurreservaat 'De Putten' te Melsen -b- 9 u ter plaatse -l- Guy De Meulemeester 09/230 46 46 -e- 12 u.

***Nationale Werkgroep Botanie.** Plantenstudiedag in het bos van Saint-Hubert -b- 9 u kerk van Saint-Hubert -l- Jean De Prez 09/251 27 26 -e- 17 u -m- laarzen, flora's, loep en picknick met drank.

Noord-Limburg. Barbecue voor de viering van het 40-jarig jubileum -info- Albert Mertens 011/64 94 00.

Waregem. Vogeltrektelling -b- Zijldegemkouter, Kruishoutem en in Harelbeke op de Gavers nabij de molen -info- André Wandels 09/383 66 25.

***Westland.** Nachtvlinderinventarisatie in de Vierlingen -b- 21 u P. Palingbeekstraat 18, Zillebeke -l- Erik Vanhee 056/50 17 84 en Rudy Claeys -e- 24 u -m- laarzen, vlindergids en bokaal.

Westland. Beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, Rue Tourquet 228, Ploegsteert -l- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen en reservekledij.

23

***Bree.** Natuureducatieve wandeling in de Ooipolders (NL) -b- 7 u Stadsplein van Bree, aan het fontein -l- Jos Gorssen 089/46 67 88 -e- 19 u.

***Brugge.** Natuureducatieve dagtocht naar Filips- en Grevelingen-dam te Schouwen-Duiveland -b- 7u30 stipt voorkant aan het station van Brugge -l- Guido Orbie 050/38 25 76 -e- 20 u -m- gidsen, verrekijker, telescoop, guldens en picknick.

***Demervallei.** Natuureducatieve heidewandeling op de Houterenberg te Tessenderlo -b- 13u30 Bosmuseum Gerhagen, Zavelberg 10, Tessenderlo -l- Florent Mangelschots 013/66 46 18 -e- 16u30.

***Land van Waas-Zuid.** Natuureducatieve landschapswandeling in 't Zwijn te Moerzeke -b- 9u30 zwembad Sint-Niklaas, rond punt Parklaan of 10 u kerk van Moerzeke -l- R. Pletinck -e- 12 u -m- warme kledij.

***Netevallei.** Natuureducatieve wandeling in de Averegten met bezoek aan de plantentuin -b- 14 u P. provinciaal domein Averegten, Heist-op-den-Berg -l- René Vertommen 015/24 41 59 -e- 16 u.

***Ninove.** Planteninventarisatie in de omgeving van Nieuwenhove en Geitebos -b- 9 u kerk van Nieuwenhove, Nieuwenhovestraat, Ge-

raardsbergen -l- Gery de Munter 054/33 03 03 -e- 12 u -m- planten-gids en loep.

Noorderkempen. Fietstocht langs Rammegors en Philipsdam - waarnemen van de Stellopertrek -b- 8 u kerk O.L.-Vrouw, Nieuwstraat, Essen-Centrum -l- Herman Lieckens 03/666 90 33 -e- 18 u.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Seghers 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

's Heerenbosch. Tentoonstelling van aquarellen van Piet Van Aken -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

***Turnhout.** Natuureducatieve wandeling naar het Zwart Water -b- 14 u hoek Bremstraat en Steenweg op Baarle-Hertog, Turnhout -l- Mark Smets -e- 17 u.

26

Noord-Limburg. Natuureducatieve namiddagwandeling in de Vloeiweiden -b- 14u15 museum, Oude Maai, Lommel-Kolonie -e- 16u30.

29

***Lier.** Plantenwerkgroep inventariseert -b- 7 u fietsenstalling station NMBS Lier of 9 u kerk van Resteigne -l- Nelly Van Aerschot 015/22 25 73 -e- 17 u -m- loep en flora.

***Nete en Aa.** Planteninventarisatie in Neerhelst -b- 9 u ingang reservaat, Larumse Brugweg, Geel-Larum -l- Jan Dirx 014/58 64 64 -e- 12 u -m- loep en plantengidsen.

Westland. Beheerswerken in de Kleiputten te Ploegsteert -b- 13 u Steenbakkerij, Rue Tourquet 228, Ploegsteert -l- José Tahon 056/55 50 41 -e- 18 u -m- laarzen en reservekledij.

***Zwalmvallei + Schelde-Leie.** Plantenwerkgroep op tocht in de omgeving van Munkzwalm -b- 14 u kerk van Munkzwalm -l- Koen Verhoeyen 09/362 50 38 -e- 12 u -m- flora's, determinatietabellen, loep en laarzen.

30

Antwerpen-Centrum. Fietstocht langs het Markiezaat en de Oesterdam (NL) -b- 8u30 hoek Stabroeksesteenweg en Kapelse Steenweg, Kapellen -l- Roger Huysmans 03/324 88 05 -e- 17u30 -m- picknick en drank -info- huren van fietsen is mogelijk, raadpleeg Roger Huysmans.

***Gent.** Trekvogels langs de Westerschelde in het Hellegat en elders -b- 8 u Sint-Pietersplein, Gent of 8u45 Hellegat, Zeeuws-Vlaanderen -l- Marc Van Beirs -e- 17 u -m- kijker, telescoop, veldgidsen en picknick met drank.

***Krekel-Anzegem + Schelde-Leie.** Natuureducatieve landschapswandeling naar Hemsrode -b- 14 u kerk van Anzegem -l- Erik Cooman 056/68 12 60 -e- 17 u.

***Leuven + Zoniën.** Natuureducatief bezoek aan de bezinkingsvijvers te Tienen -b- 8 u station van Leuven of 8u30 afrit 25 van E40 Brussel-Luik, richting Tienen of 8u45 Citrique Belge, Sint-Truidensesteenweg, Tienen, te bereiken via Tiense ring -l- Paul Herroelen -e- 12 u.

***Meetjesland.** Kennismaking met vogelringwerk -b- 6u30 sporthal, Possenierstraat, Eeklo of 7 u Goochelaarsstraat 39, Sint-Laureins -l- Paul Schollaert -e- 10 u -m- vogelgids.

***Midden-Limburg.** Natuureducatieve wandeling op het heidereservaat 'Terhaagdoornheide' -b- 9 u ingang van Limburg Golf, langs de weg Houthalen-Zwartberg -l- Sylveer Bloemen -e- 12 u.

***Ninove.** Natuureducatieve dagexcursie naar 't Zwin -b- 8 u Den Doorn, kruispunt Expressweg, Oude Steenweg naar Aalst en de Ring van Ninove -l- José De Spiegeleer 054/34 38 60 -e- 20 u -m- picknick met drank, geld voor ingang Zwin en gids -info- gelieve vooraf contact op te nemen met José De Spiegeleer.

***Noord-Limburg.** Natuureducatieve seizoenwandeling in het Plat -b- 14 u schaapkooi, einde Palisstraat, Overpelt -l- Theo Renckens -e- 16u30.

***Schelde-Leie.** Natuureducatieve wandeling langs het domein 'Hemsrode' te Anzegem -b- 14 u kerk van Anzegem -l- Erik Cooman 056/68 12 60 -e- 17 u -m- laarzen of stevig schoeisel, veldgidsen en verrekijker.

***s Heerenbosch.** Natuureducatieve wandeling in de Vlassenbroekse Polder -b- 9u30 Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Marc Segher 052/35 72 32 en Gustaaf Van Damme 052/21 39 45 -e- 12u30 -m- stevig schoeisel en verrekijker.

's Heerenbosch. Tentoonstelling van aquarellen van Piet Van Aken -b- 14 u Galerij Salix, Vlassenbroek-Dorp 86, kerk, Vlassenbroek, Dendermonde -l- Paul Meert 052/41 18 85 -e- 18 u.

***Waregem.** Natuureducatieve wandeling op de oude spoorwegberm -b- 14 u P. aan de achterkant van het station van Waregem -l- Bau-

dewijn Declerck 056/60 02 17 –e- 17 u.

***Westkust.** Natuureducatieve wandeling aan de IJzermonding –b- 14 u ingang reservaat, Halve Maanstraat, Nieuwpoort –l- Leopold De wulf –e- 17 u –m- laarzen, flora en verrekijker.

***Westland.** Barbecue gevolgd door een wandeling naar de Paling-beek –b- 11 u Cultureel Centrum, centrum van Voormezeledorp, Voormezele –l- Linda Jacques –e- 18 u –m- laarzen en verrekijker –info- inschrijven kan bij Linda Jacques 057/20 24 54 of Mario Hanssens 056/53 05 73, inkom kinderen 250 F en volwassenen 500 F.

CURSUSAANBOD

Het cursusaanbod wordt georganiseerd door NME De Wielewaal en staat onder begeleiding van cursusleiders van NME De Wielewaal.

PLANTEN

Schelde-Leie

Cursus "De flora van de Leievallei"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 04/07 en 01/08, telkens van 14 tot 17 u

- 04/07 : kerk van Zulte

- 01/08 : kerk van Olsene

Leiding en info: Karel De Waele : 09/386 45 60

Meebrengen: laarzen, flora's en loep.

Schelde-Leie

Cursus "De flora van de Zwalmvallei"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 29/08 en 12/09, telkens van 14 tot 17 u

- 29/08 : kerk van Munkzwalm

- 12/09 : kerk van Sint-Maria-Latem

Leiding en info: Karel De Waele : 09/386 45 60

Meebrengen: laarzen, flora's en loep.

Schelde-Leie

Cursus "Herfstbloeiërs in Opbrakel en in Nederbrakel"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 26/09 en 10/10, telkens van 14 tot 17 u

- 26/09 : kerk van Opbrakel

- 10/10 : kerk van Nederbrakel

Leiding en info: Karel De Waele : 09/386 45 60

Meebrengen: laarzen, flora's en loep.

BOMEN

Noord-Limburg

Cursus "Bomen"

Waar en wanneer:

Theorie: Wateringhuis, Lommel

Op 11/09, 18/09 en 26/09

Info: Koen Leysen : 014/41 22 52 of 011/23 27 66

VLINDERS

Bree

Cursus "Vlinders"

Waar en wanneer:

Theorie: Cultureel Centrum, Kloosterstraat 13, Bree

Op 26/08 van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursie op 30/08 van 13u30 tot 17 u

- 30/08 : bijeenkomst op P. aan het gemeentehuis van Bree

Prijs: 300 F leden De Wielewaal en 200 F leden JNM

Info: Jos Gorssen : 089/46 67 88

Brugge

Cursus "Vlinders in Beisbroek"

Waar en wanneer:

Theorie: stadsnatuurcentrum te Brugge

Op 08/08 van 9 tot 12 u

Praktijk: Excursie op 08/08 van 13u30 tot 17 u

- 08/08 : bijeenkomst aan Het Leen, Gentse Steenweg, Eeklo

Prijs: inschrijving door storting van 200 F op rekening 380-0806321-31 van Wielewaal Brugge, Bessendreef 7, 8210 Loppem met vermelding "Vlinders"

Info: Roland Van Nieuwenhuyze : 050/82 64 79

Meebrengen: vlindergidsen.

VOGELS

Bree

Cursus "Vogeltrek"

Waar en wanneer:

Theorie: ontmoetingscentrum van Bree

Op 16/09 en 23/09, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 20/09 en 03/10, telkens van 8 tot 11u30 en 10/10 van 6u30 tot 12 u

Afspraakplaatsen nog te bepalen

Info: Koen Leysen : 014/41 22 52 of 011/ 23 27 66

Zwalmvallei

Cursus "Roofvogels"

Waar en wanneer:

Theorie: zaal café Ivan Braems, Stationsplein 9, Zottegem

Op 04/09 en 11/09, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 20/09 en 27/09, telkens van 9 tot 12 u

- 20/09 : kerk van Rozebeke

- 27/09 : kerk van Oombergen

Prijs: inschrijving verplicht door storting van 250 F voor 28/08/98 op rekening 890-5440544-39 van Wielewaal Zwalmvallei, Wurmendries 111, 9620 Zottegem met vermelding "Cursus roofvogels"

Info: André D'Haeseleer : 09/360 23 07 of Guy Eeckhout : 09/360 36 74

Meebrengen: schrijfgier en vogelgids (theorie) en laarzen, verrekijker en vogelgids (praktijk)

ZOOGDIEREN

Nete en Aa

Waar en wanneer:

Theorie: Stationneke, Stationsstraat 57, Olen

Op 07/09 en 11/09, telkens van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 18/09 van 19 tot 22 u

- 18/09 : naar de Deckxhoevevijver met bezoek aan de grafkelder Coppens

Prijs: 50 F/les

Info: Eddy Vercammen : 075/27 33 89 of 014/22 41 70

Pajottenland

Waar en wanneer:

Theorie: Immaculata Maria Instituut, Ledeberg Roosdaal

Op 04/09 van 19u30 tot 22 u

Theorie: Taverne Oud Gaasbeek, Kasteelstraat 37, Gaasbeek

Op 11/09 van 19u30 tot 21 u

Theorie: Buurthuis Pollare, kruispunt Hoogstraat-Nekkersput, Pollare

Op 25/09 van 19u30 tot 21 u

Praktijk: Excursies op 11/09 en 25/09 van 21 u tot 23 u en op 04/10 van 14u30 tot 17 u

- 11/09 : Kasteeldomein Gaasbeek, Kasteelstraat 40, Gaasbeek

- 25/09 : Buurthuis Pollare, kruispunt Hoogstraat, Nekkersput, Pollare

- 04/10 : Taverne Oud Gaasbeek, Kasteelstraat 37, Gaasbeek

Prijs: 300 F

Info: Bart Christiaens : 014/41 22 52 of Stefan Kestens :

MOSSEN

Waregem

Cursus "Mossen"

Waar en wanneer:

Korte wandeling op 18/07 om mossen te verzamelen om ze daarna te bestuderen

Praktijk: P. aan de achterkant van de kliniek van Waregem van 14 u tot 15u30

Theorie: zaaltje van het Kapelhuis te Zulte van 15u30 tot 18 u

Info: tijdens het weekend bij Xavier Coppens : 09/388 78 50

Meebrengen: eventueel mossen

PADDESTOELEN

Antwerpen-Zuid

Cursus "Paddestoelen"

Waar en wanneer:

Praktijk: Excursies op 04/09, 11/09, 18/09, 25/09, 02/10, 09/10, 16/10 en 23/10, telkens van 9 tot 12 u

- 04/09 : Wilrijk : Fort 7

- 11/09 : Oelegem : Vrieselhof

- 18/09 : Ruisbroek : Hof ter Zielbeek

- 25/09 : Niel : Walenhoek

- 02/10 : Terhagen : opgespoten terrein

- 09/10 : Blaasveld : Het Broek

- 16/10 : Brasschaat : Inslag

- 23/10 : Brasschaat : Peerdsbos

Zowel beginners als 'gevoorderden' kunnen hieraan deelnemen. Voor

deelname kan men zich best zo vlug mogelijk laten inschrijven bij Hubert De Meulder, tel. 03/830 13 87. Het aantal deelnemers is beperkt. De deelname wordt bevestigd door storting van 600 F op p.r. 000-0178083-88 van De Wielewaal, J.F. Kennedylaan 22 te 2630 Aartselaar, met als mededeling "paddestoelen + uw telefoonnummer". Het programma van de excursies, die doorgaan in de omgeving van Antwerpen, wordt aan de deelnemers opgestuurd.
Info: Hubert De Meulder : 03/830 13 87

Zuid-Limburg

Cursus "Paddestoelen"

Waar en wanneer:

Theorie: lokaal Derby Girls, Dreef(einde), Nerem

Op 18/09 en 09/10, telkens van 20 tot 23 u

Praktijk: Excursies op 20/09 en 11/10, telkens van 9 tot 12 u

- 20/09 : Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren

- 11/10 : Natuur Educatief Centrum De Kevie, Oude Blaarstraat 7, Tongeren

Info: Koen Leysen : 014/41 22 52 of 011/23 27 66

INSECTEN

Zemst

Cursus "Insecten"

Waar en wanneer:

Theorie: Schranshoeve, Stijn Streuvelslaan 92, Eppegem

Op 03/09 van 20 tot 22u30

Praktijk: Excursie op 06/09 van 14 tot 17u30

- 06/09 : kerk van Weerde

Info: J. Peeters : 015/61 20 86

VOGELRINGWERK

Brugge

Cursus "Vogelringwerk"

Waar en wanneer:

Theorie: ringplaats Torquilo, Pottemaeckershoeve, Loweg 2, Meetkerke

Op 26/08 van 20 tot 22u30

Praktijk: Ringwerk op 27/08 en 28/08, telkens van 6 tot 10 u

- 27/08 : ringplaats Torquilo, Pottemaeckershoeve, Loweg 2, Meetkerke

- 28/08 : ringplaats Torquilo, Pottemaeckershoeve, Loweg 2, Meetkerke

Praktijk: Excursies naar Zeebrugge op 27/08 en 28/08, telkens van 14 tot 17 u

- 27/08 : Posterijenplein, Zeebrugge

- 28/08 : Posterijenplein, Zeebrugge

Info: Joris Bracquené : 014/41 22 52

Relax, je bent verzekerd.

VERZEKERAAR VAN "DE WIELEWAAL"

Member of the Swiss Life Group

ZELIA N.V.

de Meeussquare 37 - B-1000 Brussel - Tel 32/2/516 73 11 - Fax 32/2/512 48 74

FUNCTIES EN ADRESSEN BEHEERDERS

Voorzitter: Luc Meul
De Blokken 7
2360 Turnhout

Secretaris: Wouter Mertens
Pamelstraat 119
9400 Ninove

Prov. afgev. West-Vlaanderen + penningmeester:
Philippe Debaene
Deerlijkstraat 2
8570 Vichte

Prov. afgev. Antwerpen + ondervoorzitter
Luc Van Gompel
Hoveniersstraat 35, bus 2
2300 Turnhout

Prov. afgev. Vlaams-Brabant:
Inge Brichau
Regastraat 4
3000 Leuven

Prov. afgev. Limburg:
David Nijssen
Leuvensesteenweg 53
2800 Mechelen

Prov. afgev. Oost-Vlaanderen:
Jacques Vanheeuverswyn
Burg. P. Ceuterickstraat 18
9890 Asper

Hoofdredacteur Wielewaal:
Gie Luyts
Zilverbekstraat 13
2300 Turnhout

Beheerders: Joris Vandervelden
Roterstraat 17
3960 Bree
Marc Florus
Nijlensesteenweg 246
2270 Herenthout

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 17 JANUARI 1998

- Minister van Leefmilieu Theo Kelchtermans verleent een extra-subsidie voor de aankoop van natuurgebieden bovenop de normale jaarlijkse aankoopsubsidie. De Wielewaal ontvangt hiervan 9.646.900 F
- Vanaf 1 januari versterkt Tineke Thijs het Wielewaalsecraat. Ze is belast met administratieve taken.
- Het nieuwe decreet op het natuurbehoud is gepubliceerd en treedt vanaf 20 januari in werking.
- Bestuurscontacten, het intern mededelingenblad voor conservators en bestuursleden, verschijnt voortaan in vijf provinciale edities.
- Er start een nieuwe afdeling Haaltert in de gemeenten Haaltert, Denderhoutem, Kerksken en Heldergerm. Deze gemeenten behoorden voorheen tot afdeling Ninove.

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 7 MAART 1998

- Onze beleidsmedewerker Jos Gysels geeft in een brochure uitleg over het Vlaams Decreet op het Natuurbehoud. Deze uitgave is de eerste in een reeks „Groene Pepers“. Te koop aan 100 F.
- De Wielewaal ondertekent het verdrag van Saefthinghe. Dit is een overeenkomst tussen verschillende natuur- en milieuorganisaties om de krachten te bundelen in functie van een gezond functionerend Schelde-estuarium.
- Beheerder Inge Brichau zetelt op voordracht van De Wielewaal in de Vlaamse Hoge Raad voor Natuurbehoud.
- Afdeling Schelde-Leie wordt opgesplitst in drie afdelingen: Scheldevallei, Schelde-Leie en Vlaamse Ardennen.
- Op 28 februari werd in het PIME te Lier de Vogelwerkgroep van De Wielewaal opgericht. De Vogelwerkgroep is werkzaam in geheel Vlaanderen en Brussel. De werkgroep voert natuurstudie en inventarisatieprojecten uit.

UIT HET VERSLAG VAN DE RAAD VAN BEHEER VAN 25 APRIL 1998

- Jos Gysels en Wouter Mertens zetelen voor De Wielewaal, Natuurvereniging in de beheerraad van de Bond Beter Leefmilieu. Joris Bracquené zetelt er namens Natuur- en Milieu-educatie De Wielewaal.
- Joris Bracquené wordt aangesteld als algemeen directeur van De Wielewaal.

DE WIELEWAAL IN DE WETSTRAAT: BERICHTEN OVER NATUUR EN BELEID

Geslaagde Wielewaal-natuurstudiedag over natuur en landbouw

De natuurstudiedag van 21 maart in het Cultureel Centrum van Ninove was een groot succes. Meer dan 150 aanwezigen luisterden met aandacht naar boeiende uiteenzettingen over het thema natuur en landbouw. Naast wetenschappelijke bijdragen en toelichtingen bij de eigen projecten, werd er ook aandacht besteed aan beleidsaspecten. Guido Janssen van de Boerenbond trachtte beheersovereenkomsten en beheerslandbouw te koppelen aan ruimtelijke bestemmingen. Jos Gysels, beleidsmedewerker van De Wielewaal, gaf een kritisch relaas van het overleg tussen natuur en landbouw. Hij pleitte voor meer kwaliteit - in plaats van kwantiteit - en wees op het belang van goed onderbouwde wetenschappelijke studies als basis voor overleg. Ook voorzitter Luc Meul benadrukte in zijn conclusie het belang van objectief onderzoek en

brak daarbij een lans voor het Instituut voor Natuurbehoud, de Vlaamse Milieumaatschappij en andere wetenschappelijke instellingen, die op dat moment onder vuur lagen bij de evaluatie van het mestdecreet. De Wielewaal hoopt dat de natuur en landbouw zullen blijven zoeken naar een vreedzame 'co-habitation', waarbij gemaakte afspraken ook effectief worden nageleefd. De voorzitter verwees in dit verband naar de nulbemesting en de verscherpte bemestingsnormen. De correcte toepassing van het huidige mestdecreet zal mee het succes of de mislukking van de komende evaluatie van het mestdecreet bepalen.

Nieuwe Groene Peper in het vooruitzicht gesteld

Van de natuurstudiedag werd gebruik gemaakt om de eerste Groene Peper over het Decreet op het Natuurbehoud voor te stellen. *Decreet op het Natuurbehoud - Tekst & Uitleg* bevat een inleidend hoofdstuk waarin het decreet met zijn inhoud, context, ontstaansgeschiedenis en een korte evaluatie wordt voorgesteld. De integrale tekst van het nieuwe decreet werd opgenomen met toelichtingen en commentaren uit de officiële documenten. Aan het einde is er een index met de belangrijkste termen. De Groene Peper is geen gepopulariseerde versie van het decreet, maar een werkinstrument voor iedereen die op een of andere manier met het decreet zal te maken krijgen. Deze Groene Peper is de eerste uit een reeks met achtergrondinformatie over natuurbehoud en natuurbeleid. De volgende Groene Peper is aangekondigd en zal handelen over de bescherming van historisch permanent grasland.

Leerrijke informatieronde over het Natuurdecreet afgerond

De Wielewaal-Natuur- en Milieu-educatie heeft in samenwerking met de natuurvereniging een dozijn informatie- en discussieavonden georganiseerd in de vijf provincies. De opkomst was verschillend, maar in alle gevallen was de discussie achteraf leerrijk en interessant. In het publiek zaten niet alleen Wielewalers, maar ook gemeentelijke en provinciale beleidsverantwoordelijken, milieuambtenaren, landbouwers, rijkswachters en boswachters. Het bleek niet eenvoudig om het belang van de zogenaamde horizontale maatregelen, het zorgprincipe en de standstill uit te leggen. De integratie van natuurbehoud in andere sectoren en activiteiten is zeker nog lang niet evident. Er blijft ook veel twijfel over de realiseerbaarheid van het decreet binnen het voorziene tijdsbestek. De scepsis is groot, zeker in de gemeenten die vrezen nieuwe taken bij te krijgen zonder bijkomende middelen. Een andere vrees die - de Groene Hoofdstructuur indachtig - herhaaldelijk tot uitdrukking kwam, is dat de landbouworganisaties uiteindelijk nog stokken in de wielen zullen steken bij de realisatie van het Vlaams Ecologisch Netwerk. Het is nu wachten op de uitvoeringsbesluiten en de eerste concrete realisaties. Er is afgesproken om een nieuwe informatieronde te organiseren, zodra er meer duidelijkheid is over de toepassingen.

Code voor goede natuurpraktijk

In artikel 16 van het decreet op het natuurbehoud is sprake van een code voor goede natuurpraktijk. Deze code is een toepassing van het algemene zorgprincipe voor natuur, dat zowel voor particulieren als voor overheden geldt. Zo zullen de gemeenten meldingsplichtige vegetatiewijzigingen moeten beoordelen aan de hand van een soort vademecum. Later volgen uitbreidingen voor uiteenlopende, al dan niet vergunningsplichtige activiteiten, zoals natuurgerichte recreatie, zandontginningen, militaire oefeningen, sportvisserij, enz.

Uiteraard mag zo'n code voor goede natuurpraktijk niet vrijblijvend zijn. Tegelijk moeten diverse reglementen worden aangepast om van het zorgprincipe geen dode letter te maken. In dit verband heeft De Wielewaal al bij herhaling aangedrongen

op een wijziging van de Wet op de Ruilverkaveling. Nog steeds worden ruilverkavelingen onderzocht en voorbereid zonder rekening te houden met het standstill. Ook bij het nieuw mestdecreet zal, meer dan nu blijkt, rekening moeten gehouden worden met het Decreet op het Natuurbehoud.

Evaluatie mestdecreet mislukt?

De stuurgroep Vlaamse Mestproblematiek heeft het mestdecreet geëvalueerd. De landbouworganisaties hebben het eindverslag uiteindelijk niet mee goedgekeurd, met als uitvlucht dat de resultaten van een uitbestede socio-economische studie op zich laten wachten. Toch is het verslag, met het standpunt van alle betrokkenen, voorgesteld aan het parlement en voor goed gevolg overgemaakt aan de regering. Ons standpunt en dat van de wetenschappers is duidelijk. Het huidige MAP heeft niet het verhoopte resultaat gegeven. De toestand van natuur en milieu is slechter dan ooit. De bemestingsnormen moeten - over de hele lijn en over het hele grondgebied - strenger zijn om te kunnen voldoen aan de Europese nitraatrichtlijn. Voor het behoud van de natuur moet de nulbemesting uitgebreid en versneld ingevoerd worden. De minister heeft in de eerste reactie gesteld dat hij rekening zal houden met de wetenschappelijke evaluatie. Voor het wegwerken van de overschotten rekent hij vooral op mestverwerking. Hopelijk weerstaat hij en de hele Vlaamse regering aan de druk vanuit de landbouwsector en zal er niet getornd worden aan het milieukader.

Een groene hoofdstructuur over de grenzen heen

Niet alleen Vlaanderen heeft (krijgt) een Ecologisch Netwerk. Er is ook een Europese groene hoofdstructuur onder de naam Natura 2000 en bij onze noorderburen werkt men aan een Ecologische Hoofdstructuur. Al die netten en structuren zijn niet op elkaar afgestemd. Zo maken de Vlaamse habitatrichtlijngebieden deel uit van het Europese netwerk Natura 2000, maar niet automatisch van het Vlaams Ecologisch Netwerk. Een ander probleem is dat de netwerken stoppen aan de landsgrenzen. Om daaraan te verhelpen, heeft het Nederlandse LVN samen met AMINAL het idee gelanceerd van een *Grensoverschrijdend Ecologisch Basisplan Vlaanderen-Nederland*. Bestaande grensoverschrijdende initiatieven op het gebied van natuur, water- en landbeheer kunnen daarin kaderen. Zo is De Wielewaal momenteel al betrokken partij bij o.a. het Grensmaasproject (de Aa-beek, de Luysen en de Sint-Maartensheide), het grenslandschap Taxandria (de Liere-man, de Kempische Heuvelrug) en het grensoverschrijdend natuurgebied van het Merkske.

Jos Gysels, beleidsmedewerker

WEIDEVOGELPROJECT VAN DE WIELEWAAL WERPT VRUCHTEN (EIEN) AF

Op een kalme vrijdagochtend, halfweg mei, komen twee telefoontjes binnen van landbouwers, die onze medewerking vragen voor de bescherming van weidevogels. De eerste is een oudere boerin, die meldt "dat zij al vele jaren weidevogels beschermen". Ze belt naar aanleiding van de folder van De Wielewaal over het Weidevogelproject. Ze haalt Scholeksters, Kieviten en Fazanten aan als vermoedelijke broedvogels op haar perceel. Ze maaien rond de nesten en gebruiken zelfs wildredders - kettingstangen om de jonge dieren weg te jagen. "Schitterend" is onze reactie. Voorts meldt ze dat de Scholekster reeds meer dan twee jaar broedt in één van haar maïsakkers. Aan de loonwerkers vraagt ze om eieren opzij te leggen als ze er vinden. Bevriende landbouwers vertellen haar dat ze ook wel de weidevogels willen beschermen, maar dat ze de tijd niet willen of kunnen nemen om de nesten op te sporen. Daarom stellen wij haar voor haar adres door te spe-

Het Weidevogelproject wil landbouwers aanzetten tot bescherming van weidevogels zoals Kievit, Grutto, Wulp en Scholekster. Wie meer informatie wenst te ontvangen, of wie een informatie-avond wil organiseren met bijvoorbeeld plaatselijke landbouwers, neemt contact op met Tom Hoebrechts van Natuur- en Milieu-Educatie De Wielewaal vzw, Graatakker 11, 2300 Turnhout, tel. 014/41.22.52.

len aan een Wielewaal-afdeling, zodat deze vogelkenners met haar contact kunnen opnemen om in het vervolg mee te helpen met het zoeken en aanduiden van nesten.

Het tweede telefoontje is zeer concreet: "Vanmiddag begin ik hooi te keren en ik weet een Grutto en een Waterhoen zitten. Kunnen jullie me komen helpen?" Deze kans mogen we niet voorbij laten gaan en nog diezelfde dag vertrekken we met twee nestbeschermers richting Zwart Water.

Al bij al dus fijne telefoontjes, die ons een hart onder de riem steken voor wat betreft de weidevogelbescherming. Dit soort reacties geeft aan dat het toch belangrijk is om mensen goed te informeren en wie weet... een beetje terug kennis te laten maken met de natuur rondom hen. Hier ligt natuurlijk een belangrijke taak voor een natuurbehoudvereniging als De Wielewaal, zowel voor de vele leden als voor de professionele medewerkers.

Jens Verwaerde

NIEUWE AFDELING OPGERICHT

Op zaterdag 25 april 1998 werd een nieuwe afdeling van de Wielewaal, Natuurvereniging vzw boven de doopvont gehouden. Het kind kreeg de naam Afdeling Pajottenland. Het werkterrein omvat de gemeenten Lennik, Gooik en Roosdaal. De gemeenten Liedekerke en Pepingen en de deelgemeente Schepdaal (van Dilbeek) zouden tevens kandidaat zijn voor deelname. De afdelingen die wat terreinen leden moeten prijsgeven, hebben zich principieel akkoord verklaard. Het initiatief ging uit van enkele jonge enthousiastelingen van de afdeling Ninove. Stefan Kestens en Laurent Verschuere zochten een aantal kleine, plaatselijke milieuorganisaties en natuurwerkgroepen op en ze polsten naar een eventuele bereidwilligheid tot samenwerking. Daarin werden zij bijgestaan en aangemoedigd door Wielewaalleden die actief waren in randgemeenten van bestaande afdelingen.

Milieuorganisatie Lennik, Werkgroep Amfibieën Pajottenland en Gooiks Natuurbehoud willen zich achter de Wielewaalvlag scharen. Met de inbreng van hun kennis en ervaring vormen deze mensen voor de Wielewaal een verrijking. Anderzijds betekent onze vereniging voor de betrokkenen de toegang tot een ruim publiek en professionele ondersteuning. Aangezien het westen van Brussel uit een knap, heuvelend landschap bestaat en er nog behoorlijk wat (rurale) natuur is, leek dit de ideale omgeving om een nieuwe kern van de Wielewaal uit te bouwen. Wij zijn ervan overtuigd dat met de gemoedelijke en vriendschappelijke Wielewaalgeest in het achterhoofd hier een mooie kans ligt voor het streven naar meer natuurbehoud, natuurbeleving en natuurstudie in het Pajottenland.

VIJFDE GROTE NATUURZOEKTOCHT 'SHEERENBOSCH

Afdeling 'sHeerenbosch viert lustrum en nodigt alle Wielewaalers uit op z'n 5de grote natuurzoektocht.

Voor de organisatie van deze vijfde uitgave is het landelijke Wieze gekozen (deelgemeente Lebbeke), op de rand van de Denderpolder. Deze polder met uitgestrekte weilanden is nog

Zicht op het natte drassige karakter van de Denderpolder in ons reservaat.

rijkelijk voorzien van knotwilgenrijen. Populieraanplantingen zijn hier, gelukkig, eerder zeldzaam.

De Dender, welke reeds vóór de tijd van graaf Ferraris rechtgetrokken werd (1771-1778) heeft hier, niet zo ver van z'n monding in de Schelde (Dendermonde), een bedenklijke waterkwaliteit. Hopelijk brengen de werken van Aquafin enig soelaas.

Op de grens van de winterbedding, ooit ontstaan door de getijdenwerking van de Dender, heeft onze afdeling een tweetal ha groot reservaat "Den Wiestermeersch". Dit gebiedje is vooral waardevol omdat hier de Voszegge groeit, een plant die kilometers in de omtrek niet te determineren valt. Andere zeggesoorten zijn Blaaszegge, Stijve zegge en Scherpe zegge, verder Zeegroene muur, Wilde bertram, Egelboterbloem, Watertorkruid, Moerasspirea, Valeriaan en Blauw glidkruid. Steenuil, Torenvalk en Buizerd broeden er bijna jaarlijks in het bosgedeelte.

De tocht is zó opgevat dat je zeker geen heuse natuurfreak of bioloog hoeft te zijn om deze tot een goed einde te brengen! De nadruk wordt gelegd op een familiale ontspannende tocht door een voor u misschien onbekend stukje Vlaanderen. Het rallytechnisch aspect komt pas op de tweede plaats.

Inschrijven kost 150 F (individueel of in groep) in de horecazaak rond de kerk van Wieze. De tocht kan alle dagen van juli en augustus '98 afgelegd worden. Het traject van ongeveer 5 km kan zowel te voet als per fiets gedaan worden. Dat deelnemen belangrijker is dan winnen, weet je uit het feit dat onder de niet bij de best geklasseerden twee verschillende fietsen naar keuze verloot worden (dames of heren). De winnaar zal zich eveneens eigenaar van een fiets naar keuze mogen noemen. Meedoen dus!

Inlichtingen: Paul Van Geet, tel/fax 052/35 73 50

VAN AKKER TOT BAKKER

Heemkundige Kring Sandelyn, De Wielewaal Natuurvereniging en de Molenaar van Bouwel organiseren gezamenlijk op zondag 9 augustus te Herenthout en Bouwel: Van Akker tot Bakker

1. Heemmuseum (op de Gemeentelijke Basisschool)

Organisatie: Heemkundige kring Sandelyn

- open-deur-dagen
- tentoonstelling rond het veelzijdig gebruik van 'Rogge' (voedselbron, grondstof woningbouw, stroprenten, enz.)
- een natje en een droogje

2. Historische dorpsfeesten op De Bergen (nabij de Herentalsesteenweg)

Organisatie: De Wielewaal, afdeling Nete & Aa

- demonstratie pikken en dorsen op grootvaderswijze met een gepast biertje;
- demonstratie oude landbouwtractoren (F. D'Haeyere)
- tentoonstelling over bedreigde akkerbloemen (o.a. Korenbloemen) in de Kempen

3. De molen van Bouwel: 25 jaar gerestaureerd!

Organisatie: molenaar van Bouwel

- oude prenten, doorlopende diareeks uit de oude doos
- boekweitpannenkoeken, smoutebollen en roggebrood met kaas of boerehesp
- huifkarrentocht en oude volksspelen

De fietszoektocht rond natuur en landbouw brengt u langs deze drie plaatsen! Onderweg kan u tevens kennis maken met de hedendaagse graanteelt. De fietstocht wordt georganiseerd i.s.m. De Landelijke Gilden Herenthout

Inschrijving aan de molen van Bouwel. Start vanaf 12.30 uur. Prijsuitreiking 18 uur. Deelnameprijs: 100 F/persoon of 250 F voor gans het gezin. Korting voor groepen 80 F/persoon.

Meer info bij Julien Bouwen, Kasteeldreef 6, 2288 Bouwel, tel. 014/51 61 57

EERSTE GROTE VAKANTIEZOEKTOCHT IN GROOT-HAALTERT

Wielewaal Groot-Haaltert vzw organiseert in juli en augustus 1998 haar eerste grote vakantiezoektocht, waarbij de mooiste stukjes natuur in onze gemeente verkend worden.

Het traject bedraagt een kleine 12 kilometer en kan te voet of met de fiets rustig gedaan worden. Tijdens de tocht dienen algemene natuurvragen opgelost te worden en de besten kunnen genieten van een prachtige hoofdprijs en verschillende nevenprijzen.

Elke deelnemer krijgt daarenboven een aandenken.

Deelnemingsformulieren kunnen bekomen worden door 150 F + verzendingskosten (15 F) te storten op het Wielewaalrekeningnummer 000-0085800-52 van Groot-Haaltert.

Voor de avontuurlijke zoektocht zal er speciaal op 8 augustus 1998 een nachtoriëntatie doorgaan, waarbij de sterren, maan en nachtdieren centraal staan. Het geheel wordt keurig afgerond met een reuze barbecue.

Voor de nachtoriëntatie betaalt men slechts 250 F voor het geheel. Wel een seintje geven vóór 1 augustus 1998 aan Axel Neukermans, Borrekent 110, 9450 Denderhoutem, tel. 054/32 45 29.

WANDELZOEKTOCHT AFDELING DEMERVALLEI

De derde zoektocht van de afdeling Demervallei leidt de deelnemers 9 km over makkelijke wegen door het prachtige landschap in de omgeving van Averbode. Zelfs kinderwagens kunnen mee en laarzen zijn alleen na een zeer vochtige periode nodig.

Vertrekpunt is de overbekende abdijpoort van Averbode. De wandelpakketten kunnen trouwens ter plaatse in de abdijwinkel gekocht worden. Daar kunnen ook de antwoordbladen afgegeven worden. Anders stort u 100 F op rek. 000-0923881-

53 van Gybels, Betekom met vermelding "Zoektocht" en de wandelbundel wordt thuis bezorgd. Vragen en opdrachten zijn eenvoudig gehouden, zonder valstrikken. Hoofdzakelijk is dat iedere deelnemer geniet van de natuur. Deelnemen blijft belangrijker dan winnen, de volledige opbrengst van de zoektocht gaat naar de afdelingswerking (vooral het reservatenfonds).

Prachtige prijzen wachten op de winnaars. Steun De Wielewaal en neem deel tot en met 31 oktober 1998!

Meer info: Noël Gybels, Steyenhoflaan 11, 3130 Betekom, tel. en fax 016/56 93 46

KUNSTGALERIJ SALIX IN VLASSENBOEK (DENDERMONDE)

Een realisatie van Wielewaal 'sHeerenbosch. Opbrengst t.v.v. aankoop natuurreservaat. Open elke zondag van 14 tot 18 uur.

Zomertentoonstellingen 1998:

- Juli: Willem Van Bogaert, met olieverfschilderijen. Willem Van Bogaert (°1950) studeerde grafische kunst aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten, Gent. Hij woont en werkt als professioneel kunstenaar in Lokeren. Exposeerde in binnen- en buitenland en nam deel aan LINEART 1992.

- Augustus: Piet Van Aken; met aquarellen. Piet Van Aken (°1945 in Sint-Brixius-Rode) is voorzitter van de Schilder- en Beeldhouwerskring van de ASLK en medestichter van Kunstkring Meise.

Het kunstenaarsdorpje wordt omgeven door de Vlassenbroekse polder. De gelijknamige schorren liggen vlakbij. In beide gebieden bezit en beheert afdeling 'sHeerenbosch tal van reservaatpercelen. Ideaal voor wie een „vleugje natuur“ wil kruiden met een „snuifje cultuur“. En over de gastronomie in de talrijke tavernes en restaurants praten we dan nog niet!

TE KOOP

Wegens dubbel gebruik: Telescoop Kite Falco. 3 jaar oud + oculairs x 22WA, 40x. Prijs overeen te komen. Voor inlichtingen: tel. 011/43 58 25.

Goed om te weten

EREPRIJS "GAAFF LEON LIPPENS"

De "Vriendenkring Graaf Léon Lippens" richt tweejaarlijks een wedstrijd in en dit jaar reeds voor de vijfde maal.

De prijs komt ondermeer uit het saldo van een fonds van schenkingen aan de Vriendenkring, oorspronkelijk bestemd voor de realisatie van het borstbeeld van wijlen Graaf Léon Lippens, stichter van het Natuurreservaat van het Zwin.

Doel: Deze wedstrijd wil ertoe bijdragen jonge auteurs van een ornithologische wetenschappelijke studie, speciaal voor deze gelegenheid ingezonden, te belonen.

Deelnemers: Deze nationale wedstrijd is gericht naar Belgische jongeren tussen 17 en 25 jaar die een bijzondere interesse hebben voor ornithologie. Groepswork is toegelaten.

Onderwerp: De keuze van het ornithologisch onderwerp is vrij. De studie moet wel hoofdzakelijk betrekking hebben op onze eigen natuurlijke omgeving. Uiteraard mogen boeken, publicaties e.d. geraadpleegd worden. Het werk moet echter wel een origineel karakter hebben en mag nog niet uitgegeven zijn. Persoonlijke opzoekingen zullen meer gewaardeerd worden dan "boekenwijsheid".

Omvang van het werk: Het werk moet minimaal 20 en maximaal 30 bladzijden getypte tekst bevatten, met een maximum van 28 lijnen per bladzijde.

Uiteraard mogen er ook foto's, grafieken e.d. in voorkomen.

Bedrag van de prijs: 50.000 F

Jury:

Inrichtend comité: Graaf Leopold Lippens, de hh. Maurice Lippens en Eric Ruysschaert

Deskundigen: de hh. Walter Roggeman (Kon. Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen); Rik Franckx (Erevoorzitter De Wielewaal); Guido Burggraefe (Conservator Zwin-Natuurreservaat).

De beslissing van de jury is onherroepelijk.

Datum: De studie moet in tweevoud opgestuurd worden vóór 31 december 1998 naar de Vriendenkring Graaf Léon Lippens, p.a. Natuurreservaat Het Zwin, Graaf Léon Lippensdreef 8, 8300 Knokke-Heist.

Prijsuitreiking: Pasen 1999.

INHEEMSE BOMEN EN STRUIKEN

De "Basiscursus inheemse bomen en struiken", die start op 18 september 1998, is een organisatie van het Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal (EBG) in samenwerking met het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, AMINAL, afdeling Bos en Groen.

De basiscursus gaat door op vrijdagen 18 en 25 en op zaterdagen 19 en 26 september 1998. De theoretische lessen (twee halve dagen) gaan door op het Educatief Bosbouwcentrum te Groenendaal, de praktijkoefeningen (twee halve dagen) hebben plaats in de onmiddellijke omgeving van het Bosbouwcentrum, de twee dagexcursies gaan naar verschillende en soortenrijke gebieden in het Vlaamse land; Kikbeekbron, Sint-Pietersberg, bos t'Ename en Houtsaegerduinen.

Voor meer informatie: Educatief Bosbouwcentrum Groenendaal, Duiboislaan 2, 1560 Hoeilaart, tel. 02/657 93 64, fax 02/657 57 54.

SLECHTVALKJES ONTDEKKEN DE WERELD VANOP KOELTOREN 4

In de daartoe bestemde nestbak opgetrangen aan de koeltoren van Kerncentrale Doel zijn dinsdagavond 21 april, omstreeks 18.30 uur, twee jonge Slechtvalkjes geboren. Dankzij de camera's die begin februari op de koeltoren van Doel 4 werden geïnstalleerd, werden unieke beelden gemaakt van de geboorte. Guy Robbrecht van het Fonds voor Instandhouding van Roofvogels (FIR) is enthousiast: "Nergens in Europa bestaan er reeds beelden van de geboorte van een Slechtvalk. Naast de wetenschappelijke waarde van het beeldmateriaal is het dus ook uniek voor Europa".

De geboorte van de Slechtvalken werd verwacht rond Pasen. De jonggeborenen hebben echter wat langer op zich laten wachten. Guy Robbrecht heeft er op dit ogenblik geen verklaring voor: "De normale broedperiode van een Slechtvalk telt tussen de 29 en 32 dagen. Het slechtvalkenkoppel van de kerncentrale heeft er minimum 37 broeddagen opzitten".

Slechtvalken bijna uitgestorven

De slechtvalkenpopulatie kende in de naoorlogse periode een forse terugval, onder meer als gevolg van het gebruik van pesticiden in de landbouw. De vroe-

gere nestplaatsen werden intussen ingenomen door o.a. Oehoes. Bijgevolg plaatste het FIR in samenspraak met Electrabel nestkasten op kunstmatige constructies zoals koeltorens en schoorstenen. Met dit initiatief wenste het FIR de Slechtvalken terug naar onze contreien te lokken. Er kwamen o.a. nestkasten in Doel, Ruien, Rodenhuize, Kallo, Mol, Langerlo Genk, Vilvoorde, Drogenbos, Schelle,... In totaal plaatste het FIR een veertiental nestkasten, waarvan er momenteel zes effectief bezet zijn. De nestkast aan de koeltoren van Doel 4 behoort tot één van de zes. Ze dateert van 1994. Het project te Doel kadert in de voortdurende inspanningen van Electrabel Nucleaire Productiezone Doel op het vlak van milieuzorg. Sinds het begin van dit initiatief zijn er al meerdere broedgevallen vastgesteld. Van- daag kunnen we met zekerheid vaststellen dat de slechtvalkpopulatie te Doel uitgebreid is met twee jonge Slechtvalkjes.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Guy Robbrecht, Fonds voor Instandhouding van Roofvogels, tel. 052/30 10 36.

STICHTING LEEFMILIEU BEKROONT 64 JONGERENPROJECTEN!

Ook dit jaar zullen weer honderden jongeren een stuk van hun vrije tijd - inspannend - ontspannend - besteden aan zinvol en nuttig werk in de natuur. Gewapend met schop, kapmes, boomzaag, zeis, hooivork, of groter werkmateriaal als maaibalk en bosmaaier, en vanuit een diep respect voor de natuur, zullen zij totaal belangeloos en met volle inzet en overtuiging, hooi-, gras- en rietlanden maaien, wilgenopslag kappen, heide plaggen, knotbomen knotten, poelen graven, houtwallen en hagen verzorgen en herstellen... en nog veel meer. Dit alles met de bedoeling de - nog steeds zo bedreigde - natuur in Vlaanderen te beschermen, te beheren en nieuwe kansen te geven.

Reeds voor de 27ste maal kan de Stichting Leefmilieu vzw, werkend onder auspiciën en met de steun van de Kredietbank, dergelijke projecten via haar jaarlijkse 'Jeugdactie Natuurbeheer en Landschapszorg' mogelijk maken.

Voor de actie 1998 stelde zij een bedrag van 1,2 miljoen F beschikbaar, waarmee niet minder dan 64 jongerenprojec-

ten kunnen worden gesteund, een aantal hiervan gaat door in Wielewaalreservaten. Zij werden uit een totaal van 74 inzendingen geselecteerd door een onafhankelijke jury.

De Stichting Leefmilieu zegt langs deze weg een welgemeend proficiat voor de bekroonde jongerengroepen met hun selectie. Moge hun voorbeeld veel navolging vinden!

KASTEELFEESTEN WESTERLO

Kasteel van Prins de Merode, Polderstraat, Westerlo

Vrijdag 3, zaterdag 4 en zondag 5 juli

Openingsuren:

Vrijdagavond:
van 18 tot 21 uur: Groen- en lifestylebeurs

Zaterdag:
13-20 uur: Groen- en lifestylebeurs
13-19 uur: Kasteelbezoek

Zondag:
10-20 uur: Groen- en lifestylebeurs
10-19 uur: Kasteelbezoek

Met deelname van Wielewaalafdeling Dubbelloof-Westerlo

Meer informatie: VVV Westerlo, tel. 014/54 54 28 of Gil Claes Produkties 014/26 48 41

NME De Wielewaal vzw zoekt een EDUCATIEF MEDEWERKER (M/V)

voor haar educatieve activiteiten in Oost-Vlaanderen

Uw profiel:

- u heeft een diploma hoger of universitair onderwijs
- u heeft een goede natuurhistorische kennis
- u heeft zin voor initiatief en kan zelfstandig werken
- u beschikt over vlotte mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden
- u bent lid van De Wielewaal of JNM
- u beschikt over een wagen

Uw functie:

Het uitwerken, organiseren en begeleiden van vormingscursussen voor groepen volwassenen over natuur- en milieuthema's. Uw professionele activiteit heeft grotendeels plaats in de provincie Oost-Vlaanderen.

Kandidaten sturen hun sollicitatiebrief met c.v. vóór 10 augustus naar voorzitter W. Mertens, Pamelstraat 119 te 9400 Ninove.

„Voor de natuur of zomaar voor de rust“

LA BRENNE „Pays des milles étangs“

Hoeve Azé, Luis Collée
Azé Ciron, 36300 Le Blanc
Tel. 00/33/254 37 97 64

Verblijf bij Vlaamse boeren op natuurrijke boerderij, ook mogelijkheid voor groepen tot 25 personen

Ter plaatse mogelijkheden tot roeien, zwemmen, vissen. Uitstekende streek om te fietsen.

Het Parc Naturel Regional de La Brenne bestaat uit vijvers, rietvelden, heide, houtwallen, verruigde weiden, bossen... met een enorme natuurrijkdom
Belangrijk pleistergebied gedurende de najaarstrek (eenden, steltlopers, roofvogels,...)

Stemmige herfstbeleving verzekerd...

advertentie

Vogel- en natuurreizen

Turkije (Bosporus), Hongarije (poesta), Duitsland/Zweden (Rügen & Falsterbo), Polen (oerbos van Bialowieza), Roemenië (Roodhalsganzen), Marokko (woestijn) en India, voorjaar 1999 (Bharatpur en WNF Tijgerreservaten).

Interesse? Brochure bij Eco Tourist Services, Postbus 1580, 3800 BN Amersfoort (NL), tel. 0031 33 4565201 (fax 5314)

advertentie

NOORWEGEN?

Nog pure natuur - ruimte - rust - stilte: weer tot jezelf komen, meer mens worden... Een onvergetelijke ervaring!

Enige intieme, comfortabele blokhutten te huur direct van eigenaar + alle toeristische en wandelinfo op basis van 28 jaar Noorwegen...

Ook gratis unieke, hartveroverende diamontage in overvloeiing - 2 uur - voor groepen van min. 50 pers. Info: 052/30 63 30

Voor u gesprokkeld

SAMENSTELLING: WALTER BELIS

Bronnen: Aves 34 (2) '98, Vogels, 1, '98, Natur- und Nationalparke, 132, '97, Mergus 11 (2) '97, Mens en Vogel 35 (2) '97, Mens en Vogel 35 (4) '97, Scottish Birds 19 (2) '97, Wings, 4, '97, Wings, 7, '97, Die Vogelwarte 39 (1) '97, Ornithologica 7, '97, Vogelkundige Nachrichten aus Oberösterreich 5 (2) '97, Scottish Bird News, 46, '97, Scottish Bird News, 47, '97, Scottish Bird News, 48, '97, Der Falke 44 (5-6) '97, Der Falke 44 (11) '97, Alauda, 65, '97, Egretta, 39, '96, Argus 22 (2) '97, La Garcilla, 96 '96, Dutch Birding 19 (3) '97, British Birds 90 (12) '97, De Takkeling 5 (1) '97, Limosa 69 (3) '97, Limosa 70 (1) '97, Limburgse Vogels 8 (1) '97, Journal für Ornithologie 139 (1) '97, Aves Contact 34 (2) '98, L'Oiseau Magazine, 50 '98 en LPOinfo, 20 '98.

- * Op 23 mei 1996 werd te Latour, bij Virton, voor de eerste keer in Wallonië een Ringsnaveleend waargenomen. Het dier werd door verscheidene waarnemers opgemerkt temidden van een groep Wilde eenden en Futen. (*Aves 34 (2) '98*)
- * In het Zwitserse Alpen-Rijndal zijn weer ongeringde Ooievaars gesignaleerd. Het gaat dus niet om exemplaren uit een fokstation. De terugkeer van wilde Ooievaars is voor de Zwitserse Vogelbescherming een kroon op jarenlang werk. (*Vogels, 1, '98*)
- * Op 27 oktober 1996 werd het Nationalpark Donau-Auen boven de doopvont geteld. Oostenrijk telt nu 4 nationale parken verspreid over 6 Länder. (*Natur- und Nationalparke, 132, '97*)
- * Op 6 november 1994 werd in de Brugse Voorhaven een juveniele Roze pelikaan waargenomen. (*Mergus 11 (2) '97*)
- * Vogelbescherming Vlaanderen heeft een ontwerp van besluit betreffende de jacht in het Vlaams gewest voor de periode 1 juli 1998 tot 30 juni 2003 opge maakt. Plezierjacht wordt aan banden gelegd en tal van vogelsoorten zouden niet meer bejaagd mogen worden. Alleen is het betreurenswaardig dat de grootste milieuorganisatie van Vlaanderen weigerde zich achter dit voorstel te scharen. (*Mens en Vogel 35 (2) '97*)
- * In 1996 controleerde de Kerkuilwerkgroep Vlaan deren 848 plaatsen in Vlaanderen op de aanwezigheid van Kerkuilen. Er werden 303 broedgevallen geregistreerd, op twee na het hoogste aantal sinds 1981. (*Mens en Vogel 35 (2) '97*)
- * Er komen voor het ogenblik in België meer Oehoe's voor in gevangenschap dan in de natuur. Vaak krijgen de onwettige houders van Oehoe's gelijk van de wetsdienaars. (*Mens en Vogel 35 (4) '97*)
- * Noordse stormvogels, die als jong in Firth of Forth geringd werden, zwermen in hun eerste levensjaar uit over de oostkust van Schotland en de Lage Landen aan de Noordzee. Andere dieren werden aangetroffen in het Kanaal, de Keltische, de Ierse Zee en het noorden van de Atlantische oceaan. Onvolwassen vogels keren pas in hun vijfde of zesde levensjaar terug naar Britse wateren. (*Scottish Birds 19 (2) '97*)
- * De Europese Commissie heeft de Ierse regering laten weten dat sancties overwogen worden indien de Europese spelregels inzake instandhouding van natuurgebieden niet worden nageleefd. (*Wings, 4, '97*)
- * De Witbuikrotgans, uit Groenland en Spitsbergen, overwintert o.a. in Ierland. Het totale aantal in 1996 werd geraamd op 14 581 exemplaren, duidelijk lager dan de vorige jaren. Ook het aantal geslaagde broedgevallen is bedroevend: 1 tegenover 1,8 normaal. Dit cijfer kan nog lichtjes stijgen omdat, door het late broedseizoen, verscheidene paren aan de nestbouw bezig waren op het moment van de telling. (*Wings, 4, '97*)
- * Wie informatie wil over birdwatching in Ierland kan terecht op de Irish Birds Web Site, toegankelijk op Internet <http://infomati que.iol.ie:8080/IrishBirds>. (*Wings, 7, '97*)
- * Onderzoek naar de herfsttrek van Heggenmus, uitgevoerd op + 47 000 met geluidsopnamen gelokte en in mistnetten gevangen en geringde exemplaren, wees uit dat 60,3% mannetjes waren en 83,1% eerstejaars. Over het algemeen migreerden mannetjes drie dagen voor de wijfjes en eerstejaars één dag later dan volwassen vogels. Gemiddeld legt de Heggenmus 50 tot 60 km per dag af. Overdag werd 70% van de vogels in de eerste drie uren na zonsopgang gevangen. Hoge druk en rustig weer stimuleerden de herfsttrek. (*Die Vogelwarte 39 (1) '97*)
- * Polygame mannelijke Rietzangers komen meestal eerst aan en vormen eerder een paar. Broedsucces en zangdiversiteit liggen hoger dan bij monogame mannetjes. Dit bleek uit een onderzoek gehouden bij het Poolse Wroclaw. (*Die Vogelwarte, 39 (1) '97*)
- * Een studie, gehouden in een Zweeds subalpien berkenbos, wees uit dat Blauwborst aan gewichtsverlies lijdt op dagen met hoge windsnelheden. Een hoger energieverbruik en lagere foerageeractiviteit en een kleiner voedselaanbod zijn de vermoedelijke oorzaken. Hierdoor vertonen de vogels weinig vet, hoewel individuen die eerder in het seizoen de streek verlaten wel een vetreserve opbouwen. Deze vogels doen aan kortere afstandsmigratie en zoeken gunstigere voedselgebieden op. (*Ornithologica, 7, '97*)
- * Het uilenonderzoek in Ober-Oostenrijk voor de periode 1996-97 richtte zich voornamelijk op het Oehoebestand. In 1996 werden in 71 gecontroleerde gebieden 45 broedende paren aangetroffen waarvan 23 met succes (48 jongen). In 1997 werden 74 gebieden gecontroleerd. Dit leverde 43 broedparen op, waarvan 11 met succes (25 jongen). (*Vogelkundliche Nachrichten aus Oberösterreich 5 (2) '97*)
- * In 1996 werd een incubatieperiode van 70 dagen vastgesteld bij Scholeksters. Het koppel broedde naast een drukke verkeersader en lokte heel wat kijklustigen. Deze verstoring en de koude winden koelden de eieren voortdurend af. (*Scottish Bird News, 46, '97*)
- * Twee Schotse eirovers werden aanvankelijk veroordeeld tot een boete van 90 000 £ of twee jaar gevangenis. De daders kregen 70 aanklachten aangewreven en gaven de feiten grif toe. Ofschoon zij niet uit commercieel stand-

punt handelden werden bij hen thuis 31 eieren aangetroffen waarvan 17 van bedreigde soorten. Gefrusteerde rechters moesten toegeven dat gevangenisstraf voor dit soort van natuurovertreden niet voorzien is in het strafrecht en de geldboete werd beperkt tot respectievelijk 6000 £ en 4000 £. (Scottish Bird News, 47, 48, '97)

* Wintertellingen van kustvogels in Zuidoost-Schotland wijzen op een alarmerende achteruitgang van Steenloper en Paarse strandloper sinds eind jaren '80. Voor de Steenloper bedraagt dit 73%, voor de Paarse strandloper 88%. (Scottish Birds 19 (2) '97)

* Door het einde van de jarenlange droogte in de Sahel heeft het ecologisch evenwicht zich in dit overwinteringsgebied hersteld. Het ooievaarsbestand steeg hierdoor van 130 000 paren in 1984 tot 158 700 in 1994-95. Een betere conditie bij aankomst in het broedgebied betekent ook een groter broedsel. Maar terwijl Ooievaars die de westelijke route kozen reeds met jongen zaten, waren de Ooievaars, die over de Bosporus komen, opgehouden door het

Paarse strandloper (Foto:A.C. Zwaga)

slechte weer. (Der Falke 44 (5-6) '97)

* In Spanje is de Ooievaar van een doortrekker een wintergast geworden. In 1995 telden de Sociedad Española de Ornitología en Birdlife 7594 exemplaren. Het merendeel (3879 of 51%) werd waargenomen in het Parque Nacional de Doñana en de Marismas (moerassige gebieden aan de monding) van de Guadalquivir. Op vuilnisbel-

ten rond de steden werden 2396 (32%) vogels aangetroffen; de rest (1319 of 17%) werd geteld aan stuwdammen, kleine stortplaatsen, vochtige weiden... en dorpen. (La Gacilla, 96, '96)

* Ook het wijfje van de Kwartelkoning roept. Dit werd nogmaals bevestigd in welbepaalde omstandigheden: wanneer het mannetje 2 dagen voor het leggen van het eerste ei van het

wijfje gescheiden wordt en wanneer twee jongen voedende wijfjes in een enge ruimte worden samengebracht. De jongen bevonden zich afwisselend bij één van beide wijfjes. Het wijfje dat tijdelijk zonder jong was, riep. De roep van het wijfje klinkt hoger en scherper. In de vrije natuur doen zulke extreme situaties zich echter niet voor. (Der Falke 44 (11) '97)

* In de Camargue dreigt een brug over de Rhône dit prachtig natuurgebied grondig te verstoren. De brug kadert in een ruimer plan waardoor men de laatste 80 km kustweg tussen Spanje en Italië wil vervullen. (Alauda, 54, '97)

* De Dwerguil duikt in Midden-Europa op onverwachte plaatsen massaal op. In Oostenrijk werd in september 1993 in een woudgebied van 250 ha een dichtheid van 25 Dwerguilen gemeten. Deze toename wordt verklaard door een groter aanbod aan kleine zoogdieren. (Egretta, 39, '96)

* Terwijl alle Europese landen eind januari met de jacht op trekvogels ophielden, ging Frankrijk door tot eind februari. Met een

Steenlopers (Foto:A.C. Zwaga)

- krappe meerderheid (zeven stemmen) werd, na de eerste lezing in het Europees Parlement, 31 januari als einddatum vastgelegd. Zouden de 54% anti-jagers het halen op de 1,4 miljoen jagers in Frankrijk? (Argus 22 (2) '97)
- * In het Parc Natural del Delta de l'Ebro werd van 25 tot 29 augustus 1993 een *Charadrius leschenaultii columbinus* (een ondersoort van de Woestijnplevier) waargenomen. Eerder werd deze "in Turkije en Jordanië broedende ondersoort" (Jonsson, p. 202) in het Iberisch schiereiland waargenomen. Het gaat hier echter over de eerste gehomologeerde waarneming voor Spanje en Portugal (cfr. Ardeola, 42:45). (La Garcilla, 96, '96)
 - * Op 25 mei 1997 werd boven het noordoostelijke deel van de Oostvaardersplassen een onvolwassen Lammergier waargenomen. Op 17 mei werden onvolwassen exemplaren opgemerkt boven Villers-la-Ville en boven Pas-de-Calais (F). Conclusie was dat in mei ten minste twee onvolwassen Lammergieren de Lage Landen bereikt hadden. Eén van de vogels was uitgeput en werd verzorgd. Uit de gemerkte vleugelpennen werd afgeleid dat dit exemplaar afkomstig was van een herintroductieproject in de Haute-Savoie (F). (Dutch Birding 19 (3) '97)
 - * Na een discussie viel de beslissing: op 4 september 1994 werd op Texel een Steppeklapekster waargenomen. Het gaat hier om het eerste geval voor Nederland. (Dutch Birding 19 (3) '97)
 - * Op 8 maart 1994 werd bij Manchester, tijdens ringwerk, een Maskergors gevangen. Deze waarneming werd als eerste geval voor Groot-Brittannië en Ierland gehomologeerd. (British Birds 90 (12) '97)
 - * Aan de zuidwestzijde van de EPON- elektriciteitscentrale Harculo bij Zwolle heeft een Nijlgans succesvol gebroed in een nestkast van Slechtvalk. (De Takkeling 5 (1) '97)
 - * In 1996 zijn in Nederland 23 broedparen van Grauwe kiekendief vastgesteld. De verspreiding beperkte zich tot drie gebieden: 15 paren in NO-Groningen, 4 paren in het Friese deel van de Lauwersmeer en 4 broedparen in Flevoland. In tegenstelling tot 1994 en 1995 werden er in het Zeeuwse landschap en in de Krammer Volkerak geen broedverdachte Grauwe kiekendieven opgemerkt. (De Takkeling 5 (1) '97)
 - * De Grote karekiet scoort zeer slecht in Nederland. Eenzelfde tendens geldt voor gans West-Europa, met uitzondering van Zweden en Finland. In Oost-Europa lijkt de stand stabiel. Oorzaken zijn vooral de veranderingen in de Nederlandse moerassen (verlanding en eutrofiëring) en een toename van het aantal kraaiachtigen (door verbossing van moerasgebieden). (Limosa 69 (3) '69)
 - * Het eerste overzicht van Zwarte stern in Nederland verscheen in de jaren dertig. Toen werd, hoewel de gegevens onvolledig waren, reeds gesproken van een achteruitgang. De tellingen van voor 1970 waren over het algemeen onvolledig. Sinds 1985 organiseert SOVON een onderzoek naar de verspreiding en aantalsontwikkeling van kolonievogels, waaronder de Zwarte stern. Van de grote populatie uit de jaren dertig blijft nog amper 10% over. Zowel het areaal als het aantal namen in Nederland sterk af. De laatste jaren blijft het aantal stabiel. Ontginning van moerassen veroorzaakte een verslechtering van nestplaatsen en voedselgebrek. (Limosa 69 (4) '69)
 - * Duikeenden foerageren vaak 's nachts. Vermits hun voedsel bestaat uit Driehoeksmossels en de meeste mossels pas aan het oppervlak doorgeslikt worden, lopen zij het risico dat de kluit mossels gestolen wordt door meeuwen of andere vogels. Kleptoparasitisme verklaart waarschijnlijk dit nachtelijk gedrag bij Kuifeenden. (Limosa 70 (1) '97)
 - * Limburg telt een groot soortenspectrum aan doortrekkende steltlopers. Informatiebronnen zijn het Vogelarchief van het Natuurhistorisch Genootschap en de wetlanddataset van de Provincie Limburg. De gegevens van het vogelarchief (1984-1996) vermelden 7000 steltloperwaarnemingen op een totaal van ca. 70 000 waarnemingen. De wetlanddataset, gebaseerd op riviertellingen uit de jaren 1979-1991, bevat + 3900 steltloperwaarnemingen. Vrijwel alle waarnemingen hebben betrekking op het Nederlandse deel van het Maasdal. Van Belgische zijde is weinig materiaal beschikbaar. Er zijn de laatste jaren door menselijk ingrijpen heel wat veranderingen opgetreden in locaties waar steltlopers kunnen verwacht worden. Anderzijds leveren deze ingrepen (grind-, zand- en kleiwinning) regelmatig tijdelijke biotopen op voor steltlopers. (Limburgse Vogels 8 (1) '97)
 - * Bij Bonte vliegenvanger kan men aannemen dat zelfs legsels van 9 eieren aan één wijfje moeten worden toegeschreven. Drie dergelijke broedsels werden aan een DNA-onderzoek onderworpen. Slechts in 1 geval vertoonde 1 jong geen verwantschap met één van de voederende ouders. (Journal für Ornithologie 139 (1) '98)
 - * Tussen 1995 en 1997 werden in Wallonië 61 Zwarte ooievaars geringd, waaronder 38 pulli. (Aves Contact 34 (2) '98)
 - * Het FIR is in het Parc national des Cévennes gestart met een reïntroductieplan voor de Monniksgier. In het zuiden van het Centraal-Massief werden aan het einde van de 19de eeuw de laatste waarnemingen gedaan. Sinds 1992 werden 25 vogels vrijgelaten. Vijf koppels vormden zich en in 1996 werd een eerste jong geboren. In 1997 zijn vier paren aan het broeden gegaan, helaas zonder succes. Lorca, de recent uitgezette Monniksgier, heeft zich goed geïntegreerd in de kolonie. (L'Oiseau Magazine, 50 '98)
 - * Op 13 en 14 februari hebben meer dan zestig ornithologen uit Frankrijk, Italië en Spanje gegevens uitgewisseld over de stand van zaken van de Kleine trap. In Frankrijk zijn 15 plaatsen beschermd waar meer dan 600 (ongeveer de helft van de nationale populatie) exemplaren voorkomen. In Sardinië doet de Kleine trap het met 2000 exemplaren vrij goed in tegenstelling tot het Italiaanse vasteland. In Spanje wordt de bevolking tussen de 100 en 200 000 geschat. Het volgende seminarie rond deze vogel zal in de maand december in Spanje plaatsvinden en handelen over de biologie van de soort en over concrete maatregelen voor de instandhouding. (L'Oiseau Magazine, 50 '98)
 - * "Eendracht maakt macht". In Frankrijk structureert de ornithologische wereld zich beter en beter. Het FIR is na vele jaren van nauwe samenwerking opgenomen in de LPO. (LPOinfo, 20 '98)

Walter Belis

BOEKBESPREKINGEN

HARRISON Kit en George, *Birds do it, too, Minocqua, Willow Creek Press, 1997.*

De auteurs van dit boek hebben meer dan 15 jaar wetenschappelijk onderzoek verricht alvorens dit "ei" te leggen.

De *Wilsonia citrina* (Kapzanger, volgens R.T. Peterson, Monnikszanger volgens C.S. Roselaar en Geelmaskerzanger volgens Roland Sandberg) lag aan de basis van dit werk. ADN-onderzoek had gevallen van ontrouw vastgesteld bij 48% van de wijfjes. Wat maakt dat 30% van de jongen "onwettige" nakomelingen zijn. De auteurs gingen verder grazen in wetenschappelijk materiaal hieromtrent.

De *Wilsonia citrina* bekleedt geen monopolie, ook de andere vogels doen het wel eens!

Seks bij vogels observeren is niet zo voor de hand liggend maar toch uitermate boeiend. Alle seksuele "afwijkingen" die men bij de mens vaststelt komen ook bij vogels voor: lesbiennes, driehoeksverhoudingen, prostitutie, pedofilie, masturbatie, opvang voor ongewenste en verlaten jongen, kindermoord en zelfs necrofilie werden vastgesteld.

Wij kunnen vogels niet oordelen op basis van onze ethische principes. Vogels zijn niet immoreel, ze zijn gewoon amoreel. Hun eerste doelstelling is en blijft de voortplanting en zij gebruiken alle middeltjes die hiertoe kunnen bijdragen, tot geslachtswissel toe.

De geenszins preutse auteurs hadden het niet moeilijk om elk geval van antropomorfisme te vermijden. Het boek beschrijft in de eerste hoofdstukjes anatomie, fysiologie, verleiding, bruidsparede... maar het blijft niet bij rozengeur en maneschijn. Een stukje pornografie her en der maakt dit wetenschappelijk werk zelfs zeer humoristisch.

Wetenschappelijk is het boek van de Harrisons. De auteurs hebben stapels naslagwerken, artikels en thesissen, verschenen tussen 1980 en 1990, doorworsteld en verwerkt. Goed voor + 265 bibliografische gegevens, hoofdzakelijk uit Amerikaanse en Canadese bronnen. Dit aangenaam geschreven boek vertelt ons ook heel wat interessante dingen over Europese soorten. Zo lasen we, bijvoorbeeld, dat de Alpenheggenmus geen penis heeft (dat wisten we reeds) en dat de teelballen tijdens de paring

7,7% van zijn lichaamsgewicht uitmaken. Voor een volwassen persoon van 77 kg zou dit neerkomen op 6 kg...

De Heggenmus hitst het wijfje op door in een tijdspanne van twee minuutjes zo'n honderdmaal met de snavel tegen haar cloaca te tikken waardoor deze rood kleurt en opzwelt. Geen daad van sado-masochisme, het wijfje apprecieert dit voorspel.

Het boek is opgesmukt met prachtige tekeningen van Michael James Riddet. Er bestaat eveneens een uitstekende Franse vertaling, *Les Oiseaux eux aussi le font!*, Ottawa, Broquet inc., 1997.

Walter Belis

Ontwerpboek natuurtuinen. Door Je-roen Gigengack en Jack Martin

Hoe maak ik van mijn tuin een groene oase met veel natuur? De auteurs van het Ontwerpboek natuurtuinen geven op deze vragen een helder en duidelijk antwoord: begin met een goed tuinontwerp en de rest 'komt vanzelf'. Om tot een goed ontwerp te komen nemen de auteurs, zelf tuinarchitecten en deskundigen op het gebied van natuurtuinen, de lezer stap voor stap mee in het ontwerpproces. Met de voorbeelduitwerkingen en duidelijke achtergrondinformatie inspireren zij iedere ontwerper bij het maken van de eigen tuin. Daarbij besteden zij veel aandacht aan het gebruik van geuren en kleuren, vormen en compositie, licht en schaduw, aan zaken als water en grondsoorten, licht en schaduw, warmte en beschutting. Zij laten zien hoe het planten en dieren naar de zin gemaakt kan worden in een natuurlijke omgeving.

Het Ontwerpboek natuurtuinen is geschreven voor iedere tuinbezitter met hart voor natuur en tuinen. Of het nu gaat om een stadstuintje of een grote tuin, de bedoeling is dat beginnende en doorgewinterde tuinbezitters met dit boek achteraf aan de slag kunnen om een tuin met veel sfeer te creëren, waarin ook planten en dieren het naar hun zin hebben.

Door de goed gestructureerde opzet van Ontwerpboek Natuurtuinen is het niet alleen geschikt voor thuisgebruik, maar ook voor cursussen en in het (agrarisch) onderwijs.

Uniek is de ondersteuning die de auteurs rechtstreeks aan de lezer geven

bij het ontwerpproces: vragen of mogelijke oplossingen kunt u voorleggen via Internet en e-mail.

Prijs: 995 F in de Wielewaalboekhandel

'Werk aan de berm! Handboek Botanisch bermbeheer'. Door Dr. Arnout Zwaenepoel

"Wegbermen behoren tot de biotopen die in West-Europa het snelst aan natuurwaarde winnen. Deze bemoedigen de vaststelling is enigszins misleidend, want bermen danken die recente herwaardering vooral aan de aftakeling van andere, ooit veel waardevollere biotopen. Bermen zullen nooit de oorspronkelijke kwaliteit van deze laatste overtreffen, daarvoor zijn ze te kwetsbaar en onderhevig aan tal van storende randinvloeden" aldus Minister van Staat A. Kinsbergen, voorzitter van de Stichting Leefmilieu, bij de voorstelling van het boek 'Werk aan de berm! Handboek botanisch bermbeheer'. Het is een uitgave van de Stichting Leefmilieu vzw/Kredietbank i.s.m. de Afdeling Natuur van AMINAL.

Een nieuwe aandacht voor bermen kan hun botanische kwaliteit nog sterk doen

toenemen. Ze verdienen die aandacht niet alleen omwille van hun huidige biodiversiteit - méér dan 800 plantensoorten (d.i. ruim 60% van de Vlaamse flora!) komen er in voor -, maar ook omwille van hun zeer aanzienlijke oppervlakte (minimaal 40.000 ha in België).

Het bermbeheer heeft lang te wensen overgelaten. Er is weliswaar het goed bedoelde bermbesluit uit 1984, maar vooralsnog ontbrak een goede inventaris van de huidige samenstelling en variatie van wegbermen. Het boek 'Werk aan de berm! Handboek botanisch bermbeheer' vult deze lacune op en biedt voor het eerst een beheersgerichte indeling van de bermvegetaties in Vlaanderen. Die is tegelijkertijd gedetailleerd genoeg om de botanische kwaliteit van de bermen optimaal te behouden of te verbeteren en toch niet al te sterk opgesplitst om het beheer nog praktisch uitvoerbaar te houden.

Dit handboek schetst niet alleen de functies van bermen en de plantenecologische achtergronden van het botanisch bermbeheer, het biedt tevens een stap-voor-stap-werkwijze voor inventarisering, voor het opstellen van de beheerskaart, het maken van aanbestedingen en het evalueren van het gevoerde beheer. Hoofdbroek van het boek vormt een uitvoerige, rijk geïllustreerde, beschrijving van de 37 bermtypes. Voor elk type komen aan bod: floristische karakterisering, milieu, bermbreedte, verspreiding, bloei- en zaadvormingsfenologie, verbreiding, soortenrijkdom, zeldzaamheid, bloeiaspect, inwendig beheer, uitwendig beheer, verwante types en successiemogelijkheden.

Het boek wordt vervolledigd met twee intermezzo's over gevoelige kwesties (de effecten van strooizout en het loodprobleem), een aantal nuttige bijlagen - een volledige soortenlijst, de teksten van het bermbesluit en de later verschenen omzendbrieven, aanbevolen literatuur, nuttige adressen en een verklarende woordenlijst - en een uitvoerig register.

Het boek richt zich niet alleen tot de bermbeheerders, maar ook tot een ruimer, geïnteresseerd publiek en steunt op zowel wetenschappelijk onderzoek als op de praktijkervaring van de auteur.

Dat de Afdeling Natuur van AMINAL (Administratie voor Milieu-, Natuur-, Land- en Waterbeheer van het Departement Leefmilieu en Infrastructuur van de Vlaamse Gemeenschap) als partner in dit project optreedt, heeft o.m. tot gevolg dat het boek als praktisch werkinstrument zal gebruikt worden door de

bermbeheerders in de Vlaamse gemeenten en provincies.

'Werk aan de berm! Handboek botanisch bermbeheer' is te koop in de Wielewaalwinkel, prijs 1.225 F (10% korting). Zeer warm aanbevolen!

HERROELEN P., Naamlijst van de vogels van België/Liste des oiseaux de Belgique, 1901-1995, Boutersem, eigen beheer, 1997, tweede uitgave.

Paul Herroelen bezorgde ons een aanvulling en een bewerking van zijn Vogels van België, verschenen in 1995. Nieuw element in deze tweede uitgave is de aanduiding van de status van elke (onder)soort (broedvogel, doortrekker, wintervogel, toevallige gast).

Sommige ondersoorten verkregen intussen de status van soort, bijvoorbeeld:

Taigagans, *Anser fabalis fabalis* (1995), *Anser fabalis* (1997)

Toendragans, *Anser fabalis rossicus* (1995), *Anser serrirostris* (1997)

Andere soorten krijgen een nieuwe naam: Kortsnavelzeekoet (*Uria l. lomvia*) werd Kortbekzeekoet - Lars Jonsson (1994) hanteerde deze naam reeds terwijl W.C. Knol en H. Smid het nog hadden over de Dikbekzeekoet - en de klassieke Sprinkhaanrietzanger werd Sprinkhaanzanger.

Van sommige soorten werden de Franse namen aangepast. P. Herroelen heeft zich gebaseerd op de recente lijst van de Commission de l'Avifaune Française (CAF), verschenen in het tijdschrift Ornithos.

De Steppebuizerd (*Buteo buteo vulpinus*), Buse variable des steppes (1995) werd een Buse des steppes (1997), zoals we hem ook al aantreffen in de Franstalige versie van Jonsson. De CAF hanteert als Franse naam voor de Steppebuizerd "Buse de Russie".

(Scandinavische) tijftjaf (*Phylloscopus collybita abietinus*), Pouillot véloce (nordique) (1995) werd Pouillot de Scandinavie. (Noordse) fitis (*Phylloscopus trochilus acredula*) staat in de herwerkte versie vermeld als Pouillot des saules.

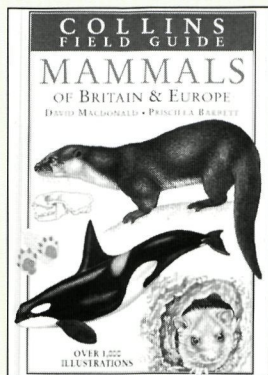
Paul Herroelen heeft voor transparantie in de naamgeving geopteerd. De Noordse gele kwikstaart, Bergeronnette à tête grise (CAF) werd bij onze auteur Bergeronnette nordique. Kan het nog duidelijker?

De lezer zal zich terecht afvragen waarom we in deze bespreking zoveel aandacht besteden aan de naamgeving. Bij gebrek aan andere publicaties van dit allooi is het onmogelijk een kritische vergelijking te maken. Paul Herroelen

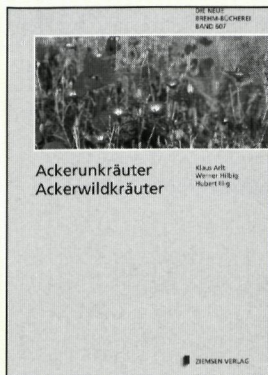
bevindt zich op een eenzame hoogte in zijn wetenschappelijk werk en hij voelt zich daar in zijn nopjes. Vermits aan de vergaarde kennis van P. Herroelen niet te tornen valt, hebben we ons in deze bespreking beperkt tot algemene opmerkingen en randbemerkingen.

De tweede uitgave van zijn Naamlijst - een waar titanenwerk - wordt voorzeker geen bestseller. Maar voor ornithologen en geïnteresseerden blijft het het enige degelijke en wetenschappelijke naslagwerk dat volledig en up to date is. De auteur blijft onze avifauna op de voet volgen... We kijken reeds uit naar een volgende versie.

Walter Belis

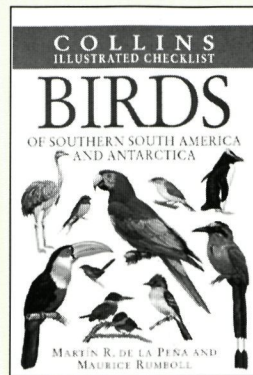
1.295,-

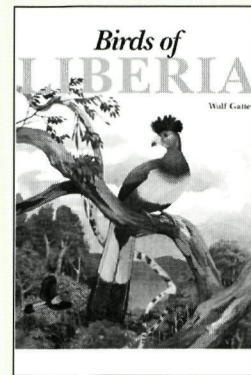
950,-

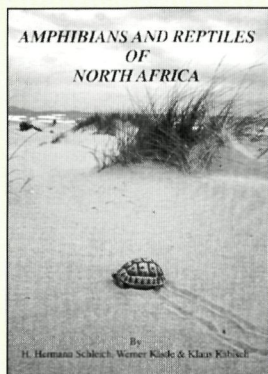
1.350,-

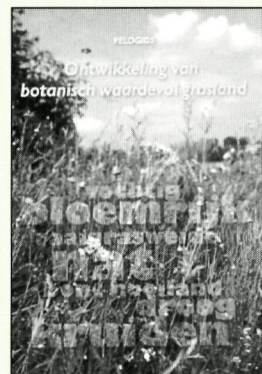
1.250,-

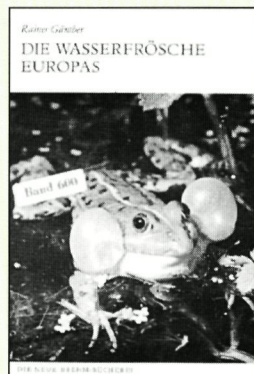
2.450,-

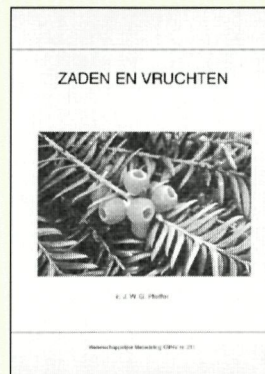
4.995,-

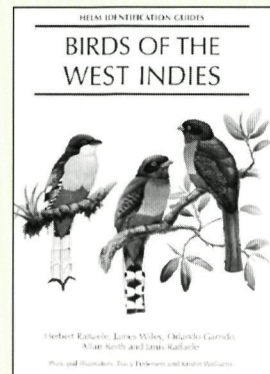
650,-

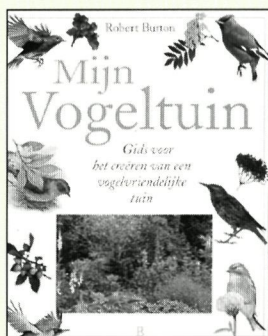
1.150,-

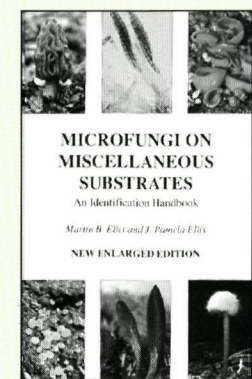
495,-

2.650,-

790,-

2.195,-

NIEUWS UIT DE BOEKHANDEL

- VOGAZI0060; Lamsfuss G.; 1998; *Die Vögel Sri Lankas - Ein Vogel- und Naturführer*; Max Kasperek Verlag; 280 blz.; 1050,-.
- VOGEUR0393; Moss S. & Cottridge D.; 1998; *Een gaai op het gazon - Handleiding voor een vogelvriendelijke tuin*; Schuyt & Co; 160 blz.; 1190,-.
- VOGAME0056; Juniper T. & Parr M.; 1998; *Parrots - A guide to the Parrots of the World (Dutch birding vogelgids 9)*; GMB; 584 blz.; 1995,-.
- ONGEUR0165; Witt R.; 1998; *Wespen beobachten, bestimmen*; Naturbuch Verlag; 360 blz.; 1350,-.
- ONGEUR0166; Gepp J. & Hölzel H.; 1996; *Ameisenlöwen und Ameisenjungfern*; Spektrum; 108 blz.; 850,-.
- ONGEUR0167; Friedrich E.; 1996; *Die Schillerfalter*; Spektrum; 112 blz.; 850,-.
- ONGEUR0168; Bastian O.; 1994; *Schwebfliegen*; Spektrum; 170 blz.; 995,-.
- PLAEUR0178; Art K., Hilbig W., Illig H.; 1991; *Ackerunkräuter - Ackerwildkräuter*; Ziemsen Verlag; 160 blz.; 950,-.
- ONGEUR0169; Ingrisch S., Köhler G.; 1998; *Die Heuschrecken Mitteleuropas*; Westarp Wissenschaften; 464 blz.; 1795,-.
- REPEUR0037; Günther R.; 1990; *Die Wasserfrösche Europas*; Ziemsen Verlag; 288 blz.; 1150,-.
- REPEUR0038; Nöllert A.; 1992; *Die Amphibien Europas: Bestimmung - Gefährdung - Schutz*; Kosmos Naturführer; 384 blz.; 1495,-.
- PLAEUR0179; Neubert H., Nowotny W., Baumann K.; 1993; *Die Myxomyceten Deutschlands und des angrenzenden Alpenraumes unter besonderer Berücksichtigung Österreichs - Band 1*; Baumann Verlag; 343 blz.; 4295,-.
- PLAEUR0180; Neubert H., Nowotny W., Baumann K.; 1995; *Die Myxomyceten Deutschlands und des angrenzenden Alpenraumes unter besonderer Berücksichtigung Österreichs - Band 2*; Baumann Verlag; 368 blz.; 4295,-.
- FONCDR002; 1998; *CD-Rom Nederlandse Natuurgebieden in kaart 1998 - Uitgebreide informatie over 75 prachtige natuurgebieden in Nederland*; And Publishers; 795,-.
- VOGEUR0394; Veselovsky Z.; 1998; *Encyclopedie van vogels*; Zuid Boekproducties; 256 blz.; 498,-.
- ONGEUR0170; Van Stuijvenberg F.; 1997; *Tabel en verspreidingsatlas van de Nederlandse Steninae (Coleoptera: Staphylinidae) - NFM 6*; Stichting Eis; 60 blz.; 395,-.
- VOGAFFR0046; Gatter W.; 1997; *Birds of Liberia*; Pica Press; 320 blz.; 2450,-.
- REPAFR0002; Schleich H. H., Kästle W., Kabisch K.; 1996; *Amphibians and Reptiles of North Africa - Biology, Systematics, Field Guide*; Koeltz Scientific Books; 630 blz.; 4995,-.
- VOGEUR0395; Rutschke E.; 1998; *Der Kormoran: Biologie, Ökologie, Schadabwehr*; Parey; 166 blz.; 1450,-.
- VOGAME0057; Raffaele H. e.a.; 1998; *Birds of the West Indies*; Helm; 511 blz.; 2650,-.
- VOGEUR0396; Franz D.; 1998; *Das Blaukehlchen - Von der Rarität zum Allerweltvogel?*; Aula Verlag; 140 blz.; 895,-.
- ZOOEUR0054; Macdonald D. & Barrett P.; 1993; *Field Guide to the Mammals of Britain and Europe*; Collins; 318 blz.; 1295,-.
- VOGEUR0397; Burton R.; 1998; *Mijn vogeltuin - Gids voor het creëren van een vogelvriendelijke tuin*; Bosch & Keuning; 160 blz.; 790,-.
- PLAEUR0182; Ellis M.B. & Ellis J.P.; 1998; *Microfungi on Miscellaneous Substrates - An identification handbook (New Enlarged Edition)*; Richmond Publishing; 246 blz.; 2195,-.
- VOGAFFR0047; Ash J.S. & Miskell J.E.; 1998; *Birds of Somalia*; Pica Press; 336 blz.; 2395,-.
- VOGEUR0398; Johnston R.F. & Janiga M.; 1995; *Feral Pigeons*; O.U.P.; 320 blz.; 4695,-.
- REPEUR0039; 1998; *Determinatietabel voor Amfibieën en Reptielen*; JNM-ARWG; 48 blz.; 115,-.
- PLAEUR0183; Bax I. & Schippers W.; *Veldgids voor de ontwikkeling van botanisch waardevol grasland*; IKC N.; 90 blz.; 650,-.
- VAREUR0128; Hutter C. - P.; 1998; *Strand en duin voor kinderen en volwassenen*; Tirion; 64 blz.; 495,-.
- VOGAME0058; De La Pena M.R. & Rumboll M.; 1998; *Illustrated checklist to the Birds of Southern South America and Antarctica*; Collins; 304 blz.; 1250,-.
- OPNIEUW BESCHIKBAAR:
- VAREUR0075; Brabants Landschap; 1996; *Natuur in Noord-Brabant - Twee eeuwen plant en dier*; Stichting het Noordbrabant Landschap; 264 blz.; 1100,-.
- WM00211; Pfeiffer J.W.G.; 1998; *Zaden en vruchten - Uitgebreide en herziene uitgave*; KNNV; 82 blz.; 495,-.

Openingsuren Wielewaalwinkel: dinsdag tot zaterdag van 9 tot 12 uur en van 13 tot 17 uur.

Kempendag: 30 augustus 1998

Op 30 augustus kan u onder begeleiding van natuurgidsen van De Wielewaal de verborgen natuurgebieden in het Zuiden van Turnhout ontdekken. De borden "verboden toegang - militair domein" zijn dan voor één dag niet geldig. Vanuit een militaire loods nabij de schietstand aan de Veedijk te Turnhout vertrekken er 3 wandelingen die elk ongeveer 2 uur duren.

Wandeling 1: Tielenheide

Deze wandeling neemt u mee naar het grootste aaneengesloten struikheidegebied van Turnhout. Voor diegenen die tijdens hun militaire dienst in de kazerne van Turnhout gelegerd waren, vormt dit ongetwijfeld een prettig weerzien en dit juist op het moment dat de heide in volle bloei staat. Tevens kan u tijdens deze wandeling kennismaken met de natuurontwikkelingswerken van Aminal op de aanpalende percelen.

Vertrekuren: 09u00, 10u00, 11u00, 13u00, 14u00, 15u00 en 16u00

Wandeling 2: Bosreservaat Zevendonk

Dit voormalige militaire domein is deze dag uitzonderlijk toegankelijk onder begeleiding van een boswachter van de Dienst Bos en Groen. Dit 67 ha grote broekbos is door de Vlaamse overheid omwille van zijn ongerepte natuurwaarden aangeduid als Vlaams Bosreservaat.

Vertrekuren: 09u00, 10u30, 14u00 en 15u30

Wandeling 3: Frans Segersreservaat

Te midden van het industriegebied van Turnhout bleef 27 ha natuurgebied gespaard langs de oevers van de rivier de Aa. Een splinternieuw educatief wandelpad verwelkomt er de bezoekers.

Vertrekuren: 09u30, 11u00, 13u30 en 15u00.

Groepen die tijdig reserveren (014/43 95 45) kunnen beschikken over een eigen natuurgids.

Vertrekplaats:

Het beginpunt van de wandelingen kan bereikt worden als volgt:

- voor wie over de E-34 komt: afrit 23 nemen, dan richting Gierle volgen en op het einde van de brug naar links het industrieterrein op (Veedijk)
- voor wie van Turnhout komt: op de Gierlesteenweg, aan het einde van de brug over de E34, links het industrieterrein op (Veedijk).

Het beginpunt bevindt zich juist over de spooroverweg, rechts. Er is parkeergelegenheid in de onmiddellijke omgeving.

De militaire loods, tegenover de schietstand aan de Veedijk te Turnhout nabij de spoorwegovergang, is ingericht als onthaal- en infocentrum. Ze fungeert ook als cafetaria waar een natje en een droogje te verkrijgen zijn (volg de bewegwijzering via de Steenweg op Gierle).

Deelnameprijs: 50 F/persoon

Inschrijven: Ter plaatse. Het aantal deelnemers voor wandeling 2 is beperkt, tenzij voor groepen die vooraf inschrijven.

Inlichtingen: De Wielewaal, tel. 014/41 22 52, fax 014/43 96 51

Website: <http://users.skynet.be/bs131594/wielewaal.htm>